

rum decretis reservatus, ubi peccatum non taliter admissum est, ut vulgus sciat et persona infamis habeatur. Exempli gratia, si adulterium perpetratum, publice diffamatum, vel in iudicio testibus est convictum, non debet ejusmodi persona sacris ordinibus fungi, ne populo scandalum faciat, et sacrum ministerium contemptibiliter reddat. Si autem hoc nemo scit præter Deum, et præter eum, cui secreta et spontanea confessione manifestatur, cauta discretionem, et misericorditer condonatum est, ut post pœnitentiam nihilominus secretam sacris mysteriis persona illa admoveatur, secundum exemplum David, qui pœnitentiam agens, non solum sperat veniam, sed et recuperandam præsumit propheticæ gratiam doctrinæ, quam habuerat dicens illud: *Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur* (Psal. L). Hanc discretionem te legisse, vel legere posse sciens in Patrum decretis, et præcipue magni Leonis, tantummodo sensum breviter apposui, hoc intendens possibile videri, ut non impar misericordiæ, vel gratiæ quantitas veniat etiam super sexum infirmiore, ubi in lapsu suo soli Deo cognita, nec habita infamis dicere potest: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci* (ibid.): Dissimulare tamen non audeo quidquam ne contrarius dicar beato Hieronymo, qui, ut supra memoravi, tam constanter ait virginem non posse suscitari post ruinam, vel coronari corruptam.

CAPUT XVII.

De illa oviæ per vim corrupta est, qualiter eam defendat auctoritas sacræ legis.

Sed rursus et ratio sentit, et lex sacra decernit

A puellam nihil debere pati, quæ corrupta est per vim. Sic enim scriptum est in libro Deuteronomii: *Si in agro repererit vir puellam quæ desponsata est, et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus, puella nihil patietur, nec est rea mortis quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, et occidit animam ejus, ita et puella perpeffa est. Sola erat in agro, clamavit et nullus adsuit qui liberaret eam* (Deut. xxii). Virgo quoque fidelis in sua passione et Christi confessione dicit. Nunquam inquinatur corpus nisi de consensu mentis. Nam si invitam me feceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Nam sic patitur violatorem castitas, sicut serpentem, sicut latronem, sicut barbarum. Igitur saltem de ejusmodi, id est de illa quæ vim passa est et corrupta, concedendum est quod coronari possit, et ideo liceat illam sicut incorruptam consecrari, licet beatus Hieronymus nullam exceptionem, vel determinationem fecerit de modo superiori, id est de lapsu secreto, qui nullum Ecclesie Dei scandalum fecit, et quo persona non est facta infamis, sapientes viderint. Mihi videtur inæqualitas esse misericordiæ, ut non ita inferiori femineo sexui sicut fortiori, id est virili condescendatur, in eo videlicet ut clericus secreto lapsus ex concessione canonum etiam ad sacerdotium suscipiatur, et puella secreto lapsa ad consecrationem suo proposito usitatam non admittatur.

R. D. D. RUPERTI

ABBATIS TUITIENSIS

ANNULUS

SIVE

DIALOGUS INTER CHRISTIANUM ET JUDEUM.**331 PROLOGUS AUCTORIS**

ciebam ego jamdudum quod nunc dicis, Pater mi reverende, abbas venerabilis, sciebam et vulnerato corde sentiebam ita esse, ut tandem tu animadvertisti quia quæ scripsi (52) vel quæ scribo non sunt sine spiritu Dei et omnia quæ objecta sunt per contrarium libris nostris ab hominibus malæ voluntatis, ex radice pullularunt amaritudinis. Unde autem hoc poteram scire, nisi ex glorioso testimonio conscientie? « Nam gloria nostra, inquit Apostolus, hæc est testimonium conscientie nostræ (II Cor. 1). » Cum igitur hoc scirem; nam etiam certis cum indiciis ad gloriam Dei hoc referre possem, ubi, quando et quomodo visitationem acceperim Spiritus, spirantis ubi vult et dividens singulis prout vult, numquid cedere debebam eidem quam dicis invidie diaboli, amaritudini hominum malæ voluntatis? Nunquid dignum erat a laude vel ministerio divini verbi cessare et gratiolam desuper datam, intus consovitam silentio detinere? Utique etsi vellem, nequaquam

(52) Vide apologiam pro Ruperto.

vaterem. Ut interim nunc taceam de amicis hominibus bonæ voluntatis, qualium nunc mihi non minus, et tu, qui ad diu optatum me compellis opusculum, ut, inquam, taceam de hominibus, qui me dormire non sinunt, ipse Deus Dei verbum clausum sibi esse oris mei non patitur ostium, modis quibusdam super me jus exercens magisterii sui, ut si vellem, de ipso tacere non possim. Infelicem me vel in hac parte profiteri non audeo, quia nonnullis experimentis aliquantisper didici quæ sit illa vis sub qua deficiunt felices et sancti. Qualium de maximis unus Jeremias cum præmisisset: « Et factus est mihi sermo Domini in opprobrium et in derisum tota die et dixit: Non recordabor ejus neque loquar in nomine ejus (Jer. xx). » Protinus ait: « Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans (ibid.). » Psalmista quoque secundum eundem sensum cum dixisset: « Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me; obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis (Psal. xxxviii), » protinus defectum suum insinuat his verbis: « Et dolor meus renovatus est. Concaluit cor meum intra me et in meditatione mea exardescet ignis (ibid.). » Statimque: « Locutus sum, ait, in lingua mea (ibid.), » subauditur, qui tacere decreveram. Nimirum sensum verborum experimento melius addidici quam lectione addiscere potuerim et hinc est quod et ego nunc usque locutus sum, et loquar in lingua mea fronte hactenus, et dura facie quasi adamantina. Sed his omissis, quæ sorte nimiam videntur spirare confidentiam, quanquam sit humilitate remissa utilior humilis confidentia, jam nunc in rem ingrediar, in opus quod tu jamdiu expectas, jamdudum vehementer esflagitas. Constituenda est mihi, quoniam ita postulas, quædam Christiani contra Judæum monomachia, ita ut sub dialogo totum duellum procedat, Christiano ad fidem evangelicam invitante Judæum, Judæo quantumcunque potest ex littera legis et ex sensu suo repercutiente Christianum. Putas enim et forte non inaviter existimas, quod hæc disputatio, et si non necessaria est veteranis, saltem nostris poterit prodesse tirunculis, cum ex multitudine legis et prophetarum, sive omnium sanctarum Scripturarum, aliqua simul congesta hic invenerint, quibus velut armis communiti expugnare non dubitent sensum Judaicum extollentem se adversus scientiam Dei (II Cor. x). Hoc ego facere insistant, sicut vis, sicut instanter exigis, prout Deus dederit, et animo in aliis occupato possibile fuerit, et sicut omni ratione, quoad potero, fideliter armare Christianum, ita omni contradictione diligenter curabo subornare Judæum. Festivum fit pueris fidelibus hoc spectaculum; nam non necesse est sorte senibus, nec vacat aut delectabile interesse, aut animum intendere ad hujusmodi conflictum; quippe quorum in mentibus bene fundatum est super veteram et firmiter stat Christianæ fidei fundamentum.

332 LIBER PRIMUS.

CHRISTIANUS. Ego, baptizatus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, maculam peccati originalis, reatum inobediendiæ primi hominis in memetipso dilui; et contra cibum ligni vetiti, quod idem primus homo comedit, corpus et sanguinem Christi de ligno crucis, Deo dante, suscepi, comedensque ac bibens gratiam et gloriam consequor adoptionis filiorum Dei.

JUDÆUS. Ego, circumcisis circumcissione quam Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob auctoritate sua tradidit, primogenitus sum filius, quemadmodum Deus ipse ad Pharaonem dicit: *Filius meus primogenitus Israel, dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi; et noluisti dimittere eum. Ecce ego interficiam filium tuum primogenitum (Exod. iv).*

CHRIST. Causam sive utilitatem ego novi et dicturus sum tibi, propter quam baptizari debuerim, vel necessario baptizatus sim; tu prior causam, sive utilitatem dic, si nosti, propter quam circumcisis. Ego namque paratus sum demonstrare tibi quod vulnus circumcissionis hoc tempore efficere non potest ut filius sis. Recita nunc ipsam traditionem Dei, traditionem circumcissionis.

JUD. Ad Abraham patrem meum Deus dixit: *Et tu ergo custodies pactum meum et semen tuum post te in generationibus suis. Hoc est pactum quod observabitur inter me et vos, et semen tuum post te. Circumcidetur in vobis omne masculinum et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit signum fœderis inter me et vos: Infans octo dierum circumcidetur in vobis; omne masculinum in generationibus vestris*

et tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, et quicumque non fuerit de stirpe vestra, eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebetur anima illa de populo suo; quia pactum meum irritum fecit (Gen. xvii).

CHRIST. Traditionem istam jamdudum legi et relegi, veneratus sum et nunquam desinam venerari quia fuit traditio Dei. Debemus autem, æque pariter et tu, considerare intentionem ejus qui tradidit secundum dictum hoc, quia cum dixisset: *Et circumcidetis carnem præputii vestri:* subjunxit atque ait: *Ut signum fœderis inter me et vos.* Primum hoc ex te quæro quid sit fœdus et quid signum fœderis nuncupatur. Dic ergo quid sit fœdus?

JUD. Fœdus amicitiae compositio est, animorum invicem diligentium conjunctio est.

CHRIST. Recte respondisti. Creator creaturæ Deus fœderatus est, Deus homini Abraham per amicitiam conjunctus est, et illius mutuae confœderationis signum voluit esse circumcissionem carnis. Dic ergo quid, vel quale fœdus illud fuerit, cujus in signum Deus fœderatus homini amico circumcissionem dedit. Sic enim scriptum est: Sic Deus dilexit, ut circumcisio sit signum fœderis.

JUD. Quid, nisi quia Pater noster idem Abraham, vir bonus, homo sanctus fuit et sancte vivendo Deo placuit.

CHRIST. Nolo mihi de tuo corde respondeas; sed hoc mihi responde, quod ex ipsa depromptum sit Scriptura sacra. Verum quidem est quod Abraham vir bonus

exstitit; sed ego ipsis Scripturæ vocibus certum quæro capitulum, quo bonitatis, vel sanctitatis illius indubitatum suscipiamus testimonium: Quo stas? Qui l taces et titubas? Ego tibi dicam: *Credidit Abraham Deo; et reputatum est ei ad justitiam* (*Gen. xv; Rom. iv; Gal. iii*). Hoc de nullo ejus opere dictum, vel scriptum est, quod ad justitiam ei sit reputatum, nisi de isto solo, quia credidit.

JUD. Concedi oportet; etenim ita esse manifestum est.

CHRIST. In die illo, ait Scriptura, *pepigit Dominus fœdus cum Abraham* (*Gen. xv*); et deinde post annos non minus quatuordecim, apprensus ei Dominus dixit ea quæ jam meministi: *Circumcidetur, inquit, in vobis omne masculinum et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit signum fœderis inter me et vos*. Est igitur aliud fœdus et aliud signum fœderis, quia fœdus fidei meritum est; etenim propter fidem et Abraham ante Deum justificatus et Deus Abraham fœderatus est; signum autem fœderis circumcisio, quæ post tot annos jussa est. Proinde cum dicit Deus: *Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum*: Nolo sic accipias ut dicat: Et circumcidetis carnem **333** vestram in æternum quia fœdus quidem æternum est; circumcisio autem in æternum exerceri non potest, quippe ubi nec ipsa circumcidentium successio æterna est.

JUD. Et tamen ad æternam salutem necessaria est, quia *masculus, inquit, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo; quia pactum meum irritum fecit*.

CHRIST. Necessaria fuit, quandiu illam exerceri oportuit.

JUD. Nunquid ad tempus posita, sive observari jussa est? aut Deus qui illam observari jussit mutabilis est? Quid ergo est quod dicis: Quandiu illam exerceri oportuit?

CHRIST. Recole quod jam inter nos confectum est, scilicet circumcisionem non esse fœdus, vel pactum; sed pacti vel fœderis signum; patremque Abraham non ex circumcisione, sed ante circumcisionem per fidem fuisse justificatum, factumque Dei amicum.

JUD. Et quidem recolo, sed nihilominus constat quia absque ulla determinatione temporis data est circumcisio ab æterno et incommutabili Deo.

CHRIST. Est igitur circumcisio *justitiæ fidei signaculum* (*Rom. iv*). Quæro autem nunc a te ipsam fidei substantiam, scilicet in quo fidem habuerit Abraham, quid crediderit, quæ res in medio-posita fuerit, in qua inventus est fidelis? Quid iterum stas? Quid dubitas? Ego dicam tibi quia promissio seminis, in quo benedicerentur omnes gentes, primum et ultimum capitulum fuit ejus fidei. Primo namque loquens ad eum Deus: *Egredere, inquit, de terra tua, et de cognatione tua, etc. usque, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ* (*Gen. xii*), et jam tunc quidem credidit; egressus namque est, sicut ei præceperat Dominus; post autem labores peregrinationis atque expectationis, quarta vice appa-

rens cum dixisset ei Dominus: *Suspice cœlum, et numera stellas, si potes; sic erit semen tuum* (*Gen. xv*). Tunc demum Scriptura: *Credidit, inquit, Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam* (*ibid.*).

JUD. Quod erat illud semen? vel quid intelligere me vis in eo quod narras, atque in te, sive atque in semine tuo, ut alibi dictum est, *benedicentur omnes gentes, sive cognationes terræ?*

CHRIST. Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi pater tuus Jacob, cujus in carne quod gloriaris pater tuus sit; *Veniet, inquit, qui mittendus sit, et ipse erit expectatio gentium* (*Gen. xlix*). Quod ille dicit expectationem gentium, hoc intellige hic benedictionem gentium, et hanc esse remissionem peccatorum, quia peccatum maledictio est, per quod mors introivit in hunc mundum (*Rom. v*). Ergo illud semen Abraham Messias est, quem expectaverunt patres tui, et in hoc semine credenti Abraham fides ad justitiam reputata est; et pro hujus justitiæ et fidei merito, Deus cum illo fœdus pepigit, cujus, videlicet fœderis signum circumcisionem Deus esse voluit.

JUD. Si, ut dicis, fœderis vel fidei signum circumcisio est, quare in illa parte corporis quæ non apparet posita est? Signum enim, sive id quod pro signo ponitur, ibi poni debet ubi videatur. Cur ergo non potius in facie, vel in aure signum posita est, vel in aliqua corporis parte, ubi pateret?

CHRIST. A Deo nihil non videtur, sed *omnia nuda et aperta sunt oculis ejus* (*Hebr. iv*). Melius ergo et rationabilius, quoniam in semine venturo erat fides, in ea parte corporis, per quam semen naturaliter traducitur, signum fidei positum est. Sic Noe, qui similiter per fidem justificatus est, credidit enim Deo dicenti: *Ecce ego adducam aquas diluvii* (*Gen. vi*), etc. cum cæteri fere omnes permanerent increduli; propter quod et Scriptura de illo dicit, quia *justus atque perfectus cum Deo ambulavit* (*ibid.*). Sic, inquam, congruum signum accepit secundum rationem fidei suæ. Nam quia dicenti Deo: *Ecce ego adducam aquas diluvii super terram*. Itemque *ego præquam super terram quadraginta diebus, et quadraginta noctibus* (*Gen. vii*), indubitanter credidit, et fecit arcam sicut Dominus mandaverat et signum accepit non ubicunque, sed in nubibus cœli, unde descendit pluvia, sicut ipse credidit. Nam *ecce, inquit Deus, ego statuam pactum meum vobiscum, et hoc signum fœderis inter me et vos: Arcum meum ponam in nubibus cœli* (*Gen. ix*).

JUD. Quid necesse erat fœderis signum, ut dicis, circumcisionem dari?

CHRIST. Quid hoc interrogas? interroga simul quid necesse fuerit vel ad quid valeat, signum fœderis arcum poni in nubibus cœli? Si hoc interrogas, non ego, sed ipse Deus respondebit: *Videbo, inquit, eum et recordabor fœderis sempiterni; ut non sint ultra aquæ diluvii ad delendam universam carnem* (*ibid.*).

JUD. Ergone Deus obliviosus est, ut opus sit illum componeri signo recordationis?

CHRIST. Non est obliviosus; sed recordari recte dicitur, dum nos recordari facit.

JUD. Assentio; nam et ad Abraham: *Nunc cognovi, inquit, quod timeas Dominum (Gen. xxii)*, cum et ante, sicut omnia, ita et istud cognoverit.

CHRIST. Igitur si interrogas quid necesse fuerit signum fœderis circumcisionem dari, ipse tibi et si non eisdem verbis, eodem sensu respondebit: *Videbo signum, et recordabor fœderis mei*, quo propter fidem pepigi cum Abraham, quia credidit in semine quod promisi. Recordabor, inquam, et postereros Abraham recordari faciam, ut sint certi, quod non dimittam fidelis, et verax, nisi verbum promissionis adimpleam.

JUD. Quorum ista omnia? Quo tendis aut quo me ducere vis?

CHRIST. Nonne tibi supra proposui demonstrare quia vulnus circumcisionis hoc tempore efficere non potest, ut tu ille filius sis, de quo Deus ad Pharaonem: *Filius meus, inquit, primogenitus Israel; dimitte filium meum, ut sacrificet mihi? (Exod. iv.)* Exspecta paulisper, cito illuc perveniendum est. Ego adhuc tibi dico quia Deus, quem impossibile est mentiri, non contentus promissionis et fœderis sui signum dedisse circumcisionem, juramentum addidit in repromissione his verbis: *Per me ipsum juravi, quia fecisti rem hanc, et non percisti filio tuo unigenito, benedicam tibi et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ (Gen. xxii)*. Optabat enim Deus fidelis ut certi essent homines de immobilitate consilii sui, et idcirco cum jam dicto fœderis signo jusjurandum quoque interposuit, *per semetipsum jurans, quia per quem juraret, majorem non habuit (Hebr. vi)*. Ecce implevit quod promisit, non oblitus est quod juravit, justificatus Deus in sermonibus suis sicut orat David (*Psal. l*), et fidelis in omnibus verbis suis, sicut idem ait (*Psal. cxliv*), quia de semine Abraham Messias, qui dicitur Christus, natus est, et in isto semine jamdudum benedicuntur omnes gentes.

JUD. Quam multi benedictionem istam non quaerunt, quam multi per orbem terrarum quem tu dicis Christum contemnunt! Quomodo ergo tu dicis quod iste sit illud semen, in quo, sicut promissum est Abraham, benedicentur omnes gentes sive cognationes terræ?

CHRIST. Nunquid hoc Abraham promissum est, quod in semine ejus benedicentur omnes homines? Non utique; sed omnes gentes, omnes cognationes, id est quicumque sive qualescunque de omnibus gentibus, sive cognationibus credentes, ut non sit, aut discernatur in benedictione hac masculus aut femina, gentilis et Judæus, circumcisio et præputium, barbarus et Scythæ, servus et liber. Olim non ista, priusquam semen istud veniret, sed intra solam Judæam ista benedictio, imo benedictionis **334** promissio continebatur, et cum illæ prophetiæ voces audirentur, non prædicabatur cæteris gentibus.

JUD. Imo et cæteris gentibus prædicabatur, et hoc

A in prophetis manifeste habemus. Prædicabatur Assyrio, prophetabatur Babylois, nuntiabatur Moab, clamabatur Ægypto, dicebatur Medo, pariter et Idumæo; non tacebatur Arabiæ, imperabatur meretrici Tyro, cæterisque nationibus per prophetas Isaiam, Jeremiam, atque Ezechielem ventura nuntiabantur.

CHRIST. Plane scimus quia multis gentibus sua mala nuntiabantur, suum vix Assyrio, suum onus Babylois, suum onus Ægypto, cæterisque gentibus, quas enumerare longum est; sed illud non erat prædicari gentibus benedictionem seminis Abraham. Aliud erat prophetam, in angulo judaici domatis, sedendo calamo suo, litteris unius Hebraicæ linguæ, de gentibus quibuslibet ventura præscribere; aliud apostolos ad gentes ire, et omnibus linguis prædicare poenitentiam, et remissionem peccatorum in nomine seminis Abraham.

JUD. Et propheta Jonas ad gentes ivit; ad civitatem caput Assyriorum, Ninive, missus est, et prædicavit.

CHRIST. Quid, rogo, prædicavit? nunquid prædicationem benedictionis? prædicationem regni Dei? non utique, sed hoc tantum: *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur (Jon. iii)*. Non prædicavit, neque hoc prædicare missus est ut gentes ad Dominum converterentur; nec enim jam venerat conversionis gentium tempus; sed hoc agebatur, ut Assyrii, quibus in captivitate tradendus erat Israel, justiores Israel comprobarentur, dum iidem Assyrii prædicationi vicinæ subversionis suæ crederent, Israël incredulo permanente, cum ei captivitas eadem per multos prophetas diu prænuntiaretur, multis miraculis concurrentibus, quæ maxime per Heliam, et Helisæum operatus est Deus. Quid nunc taciturnus astas? Ut video non habes quid econtra dicas, quo infirmare possis veritatem manifestæ rei, quam dicimus, quia venit ad benedictionem omnium gentium semen Abraham, quod promisit, et cum jurejurando repromisit fidelis Deus.

JUD. Omnia quæ dicis mea sunt; et de meis libris eas sustulisti. Unde hæc tibi? Quid ad te de Scripturis meis?

CHRIST. Nunquid ego non sum, aut esse debeo, bene fraudulentus, ait Jacob filio suo primogenito Esau, *et accepit benedictionem tuam (Gen. xxvii)*, nimirum sicut Rebecca mater vestibus Esau valde bonis, quas tu, Judæe, dicis esse tuas, ornavit me Christianum. Sed jam veniamus ad propositum, siquidem proposueram demonstrare tibi, quod hoc tempore circumcisio tua non prosit; et quod post adventum seminis Abraham cessare debuerit.

JUD. Non vacat auditum præbere diutius sermonibus hujusmodi: aliis enim occupatus sum negotiis; veniam rursus ad audiendum et respondendum cum opportunum fuerit.

CHRIST. O Judæe, quoties subterfugisti per occasiones hujusmodi, et diem conductam inter nos non observasti? Fugis, et rationes veritatis pati non potes, oculis a lumine ejus reverberatis. Sic quondam ve-

giebant patres tui non ferentes, nisi velata esset, A claritatem vultus Moysi. Sed nunc mane, obsecro quia veritatem diligens, tuam quoque salutem quæro. Non tibi impropero te non esse sapientem, juxta quod quidam tuorum prophetarum dixit: *Propterea captivus actus est populus meus, quia non habuit scientiam (Isa. v)*. Et alius dixit: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi (Ose. vi)*. Cæterique multa his similia. Sed hoc tibi insinuare cupio, ne adeo sciens tibi videaris, ut ultra discere nolis; non, inquam, ita sapiens quod temetipsum sis, ut audiens veritatem contradicas veritati.

JUD. Dic cætera, proseguere quousque vis.

CHRIST. Profecto si recolis rite, si recitans hactenus Scripturarum voces et sensum rite perpendis, hoc vides, quod signum fœderis, signaculum fidei, circumcisio carnis, quam Pater Abraham Deo jubente suscepit, quoddam schema vel habitus fuit professionis, testimonium perhibens hominibus fidelibus spei et exspectationis, quo sperarent credentes et exspectarent adventum beati seminis Abrahamæ, scilicet Christi et hoc testimonium habentes, justa misericordia, misericordi justitia deberent in adventu ejus ad perfectum justificari; et ipsi Deo, qui promiserat, commonitorium fuit, ut videret illud signum, et recordaretur fœderis sui et mitteret semen illud quod promisit, quod juravit. Quod si ita est, imo quia ita est, revera post adventum ejusdem seminis, omnino circumcisio cessare debuit, cum circumcidi hoc sit dicere: *Mitte quem missurus es (Exod. iv)*, mitte quia nondum misisti; nec enim illum recipimus, quem misisse diceris; et hoc est negare illum, qui jam venit benedictus in nomine Domini. Proinde veraciter et recte nunc mihi dicitur, cui tu persuadere volebas ut circumciderer, dicens sub ipsis exordiis evangelicæ prædicationis gentilibus auditoribus Evangelii: *Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non poteritis salvi fieri (Act. xv)*, recte, inquam, mihi dicitur et veraciter: *Quia si circumcideris, Christus tibi nihil prodest (Gal. v)*.

JUD. Et si tibi vis non expedire circumcidi; at mihi prodest circumcisum esse, sicut circumcisi sunt octavo die patres mei, pater meus Isaac, pater meus Jacob.

CHRIST. Quare non dixisti potius, sicut circumciscus est Ismael, sicut circumciscus est Esau? denique quantum distat circumcisio Ismaelis et Esau infidelium, a circumcisione Isaac et Jacob, tantum distat inter circumcisionem tuam, et circumcisionem cujusque fidelis ante hujus beati seminis adventum. Dic mihi nunc, si nosti, quid in circumcisione amplius fuerit Isaac, quam Ismaeli; Jacob quam Esau? Omnes quippe unum idemque in carne sua vulnus circumcisionis acceperunt: et unius patris, scilicet Abrahamæ, duo filii Ismael, et Isaac; unius patris Isaac duo secundum carnem filii, Jacob et Esau fuerunt, et eadem die circumcisi sunt.

JUD. Dic tu quod proposuisti, quæ distantia circumcisionis illorum fuerit.

CHRIST. Dicam breviter, quia cum duo sunt fœdus et signum fœderis, sicut hactenus clarissime demonstratum est Isaac et Jacob ita, sicut pater eorum Abraham, et fœdus in mente et signum fœderis, scilicet circumcisionem in carne susceperunt; Ismael autem et Esau absque thesauro fidei, sine compositione fœderis signum, id est circumcisionem perpassi sunt, et tanquam vasa vacua signaculo superfluo signati sunt. Proinde benedictio illorum tota in carne rebusque corporalibus fuit, dicente Deo ad Abraham: *Super Ismael quoque exaudivi te, ecce benedicam ei, et augebo, et multiplicabo eum valde (Gen. xvii)*, dicente Isaac ad Esau: *In pinguedine terræ et in rore cœli desuper erit benedictio tua (Gen. xxvii)*. Porro benedictio Isaac, et benedictio Jacob in bonis est spiritualibus et sempiternis, dicente itidem Deo ad Abraham: *Pactum vero meum statuam ad Isaac (Gen. xvii)*, dicente Isaac ad Jacob: *Serviant tibi populi, et adorent te tribus (Gen. xxvii)*. Quod propter Christum dictum est, in quo sine dubio carnem Jacob adoramus; licet et istis temporalis benedictio, scilicet abundantia de rore cœli et de pinguedine terræ non defuerit. Circumcisionem tuam, o Judæe, qui hodie circumcideris, sic appendit Deus, ut illius Ismaelis et illius Esau, quia quemadmodum illi, sic et tu sine fide, absque fœdere signum fidei, signaculum quod erat quondam fœderis, accipis vacuus, scilicet circumcisionis vulnus.

JUD. Quantum in te est, confundis gentem nostram, abolere niteris generis nostri memoriam; ut incircumcisi permanentes, in nullo cæteris gentibus simus dissimiles, et ita deleatur nomen Israel.

335 CHRIST. Non confundo gentem tuam, sed ad veram te cupio pervenire gloriam; ut non glorieris in carne, sed in fide seminis Abrahamæ: una enim gens, et magna gens Abrahamæ promissa secundum seminis ejus fidem, dicente Deo: *Faciamque te in gentem magnam (Gen. xii)*, subjungens: *atque in te benedicentur omnes cognationes terræ (ibid.)*. Quid ergo tibi melius videtur: fide mori in gente, et cum gente tua parvula et captiva et dispersa, an per fidem in illa gente una, gente Abrahamæ magna, gente luminosa, in cœlo conscripta secundum hoc dictum: *Suspice cœlum, et numera stellas, si potes; sic erit semen tuum? (Gen. xv)*. Ibi semen Abrahamæ, tanquam luna; ibi omnes sancti et electi, tanquam stellæ, multitudo innumerabilis soli Deo numerata. Fac ut vis. Nam de circumcisione tua, juxta propositum ratione reddita, quod sit inutilis dico, sicut in initio dixi, quia ego baptizatus in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, in fide seminis Abrahamæ peccatum exui primi patris veteris Adæ, et gloriam assecutus sum adoptionis filiorum Dei, filiorum Abrahamæ.

JUD. Si peccatum primi parentis Adæ per baptismum tuum exuisti; quare moreris? nonne mors peccati est poena? si ergo tibi et non mihi peccatum illud remissum est, quare tu æque ut ego moreris

eum ipsa mors poena sit peccati, et peccatum efficiens fuerit causa mortis?

CHRIST. Ego vivo; et a morte, quæ per peccatum et cum peccato subintroivit, liberatus sum per gratiam baptismi.

JUD. Quotidie moreris; quotidie, Christiane, cum sis pulvis, non minus, nec tardius quam Judæus, in pulverem reverteris.

CHRIST. Velamen super oculos habes, et idcirco non nisi mortem unam, non nisi mortem corporis vides: Revelentur oculi tui, ut videas, quia duæ sunt mortes: altera animæ, qua a Deo separatur anima; altera carnis, qua carnem deserit anima. Mortem animæ peccatum adduxit ipsa die qua homo vitium comedit secundum veritatem Dei dicentis: *In quocunque ate comederis ex eo morte morieris* (Gen. ii); mortem carnis Deus misericorditer intulit non ipso die quo ille comedit, sed anno nongentesimo tricesimo. Licet Abel prius mortuus fuerit, et alii per tot annos mori vel interfici potuerint, sed ipse qui comedit, non ipsa die, sed post tot annos mortuus est morte carnis. Inter utramque mortem hoc maxime interest, quod mors animæ a diabolo per peccatum sumpta est, mors carnis a Deo per providentissimam ejus miserationem superducta est.

JUD. Quomodo per miserationem? nunquid miserationis, et non potius iræ fuit et indignationis, quod ne forte mitteret homo manum suam, et sumeret de ligno vitæ, et comederet, et viveret in æternum, ejecit eum de paradiso voluptatis? (Gen. iii.)

CHRIST. Revera non iræ, sed magnæ fuit miserationis, jam nos provide circumvolantis; vidit enim quod homini nimis inutile foret, si secundum corpus viveret in æternum. Cum secundum animam mortuus esset, maneret quippe irrecuperabilis, ut sunt demones, et indomabilis superbix; quippe qui adhuc vix domatur humilitatis spiritu, cum quotidie moriatur. Bene igitur gratia Liberatoris de morte animæ jam per baptismum me liberavit; mortem autem corporis auferre distulit, quæ multum cooperatur cum omnibus hujus vitæ miseriis, ut, demisso capite flexaque cervice, citius adduci possint ad quærendam gratiam et præveniendam iram Judicis, quotquot sunt ad vitam æternam præordinati, scilicet, quorum causa ut nascerentur non peccatum existit, quo jam patrato, atque per defensionem roborato, dixit Deus mulieri: *Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos* (Gen. iii); sed benedictio, qua, antequam peccassent Adam et Eva, benedixit illis dicens: *Crescite et multiplicamini* (Gen. i), etc.

JUD. Absque baptismo tuo pater meus Abraham de morte illa, quam dicis mortem animæ, salvatus est; quippe qui, quod ipse non dissimulatis, justus et sanctus fuit, quemque ob justitiæ meritum Deus sibi æterno fœdere amicum fecit.

CHRIST. Quando putas Abraham salvatus est, et in paradysum introivit?

JUD. An tu et hoc ipsum refragari audebis, et

dicere quod nec ipse Abraham pater introivit in regnum Dei, sicut asseverare solitus es, quod nullus omnino introierit ante adventum Christi tui?

CHRIST. Ego Scripturis sanctis nusquam refragari cupio, et rursus sine auctoritate illarum nec tuam nec alterius cujusquam sententiam audire patior, præsertim in tanto tamque arduo cognoscendæ veritatis negotio. Dic ergo cum auctoritate Scripturæ, quando vel ipse pater Abraham, vel alius quis sanctorum antiquorum, paradysum sive regnum Dei introierit. Nam de Abraham patre optimo atque sanctissimo, hoc tantum legimus in fine ejus, quia *deficiens mortuus est in senectute bona, provectæque ætatis, et plenus dierum, congregatusque est ad populum suum, et sepelierunt eum Isaac et Ismael filii sui* (Gen. xxv). Quod si congregari ad populum suum idem esse velis quod introire in regnum Dei, sive in paradysum, repugnat valde quod pater Jacob deflens filium Joseph, quem putabat esse mortuum, et consolantes filios suos audire nolens: *Descendam, inquit, ad filium meum lugens in infernum* (Gen. xxxvii). Item: *Si quid adversi filio meo Benjamin, ait, acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos* (Gen. xlii). Non igitur ego, sed Scripturæ auctoritas tibi refragatur, ne dicas aut æstimare velis quod locus, ubi congregatus est Abraham ad populum suum, jam fuerit cælum sive paradysus, sed et in toto processu vitæ ipsius Abraham nusquam invenis quod aliud quid promiserit ei Deus, nisi semen in quo benediceretur, id est salvaretur mundus et terram Chanaan, ubi tandem habitare oportuit filios Abraham, donec eadem promissio impleteretur.

JUD. Ergone Abraham, et cæteri patres sancti descendebant in infernum, et hoc erat eos congregari ad populum suum?

CHRIST. Descendebant utique in infernam, non tamen inferiorem, quo sepeliuntur impii, cujus Psalmista meminit dicens: *Et liberasti animam ex inferno inferiori* (Psal. lxxxv), sed in locum sive regionem; non solum cælo vel paradiso, verum etiam mundi hujus habitatione inferiorem, ubi non solum liberi erant a pœnis impiorum, verum etiam visitatione frequentabantur, et colloquutione fruebantur sanctorum angelorum. Nam et Dominus noster, quem voluntate mea jamdudum cognosceres, de quodam paupere dixit: *Factum est ut moreretur, et portaretur ab angelis in sinum Abraham* (Luc. xvi), subjungens de divite: *Quia mortuus est et ipse, et sepultus est in infernum* (ibid.).

JUD. Quid ergo illis deerat, si sanctorum angelorum familiaritate non fraudabantur aut quod illis claudi poterat de regno Dei, si a civibus ejusdem regni Dei non separabantur?

CHRIST. Ego tibi demonstrare possum per **336** similitudinem sancti ecclesiastici atque catholici ordinis mei, quem si non recipis, libenter recipient, et veraciter agnoscent quicumque huic spectaculo interesse volunt fideles, seu parvi, seu magi. Et

deinde rursus demonstrabo, per similitudinem illius quam tuam dicis esse legis Moysi. Catechumenis suis mater Ecclesia maternam in omnibus dulcedinem impendit familiaritate amica societate benigna colloquens, atque cohabitans quisque fidelis doctrinæ lac aut etiam solidum Scripturarum cibum quoad potest, illis apponit, et cum in his vel aliis ejusmodi ministeriis communem se ordo ecclesiasticus exhibeat, ac tamen ad ipsum altare ipse singularis sancti sacrificii ritus non eos admittit, donec perficiatur in eis sacramentum sacri baptismatis, quo funditus expiatur macula peccati originalis; sed tu fortè parum curas de ista similitudine, dicam ergo aliam, sicut proposui. Mulierem menstruatam ab introitu templi vel altaris suspendit lex Moysi, donec transactis diebus legitimis veniret ad templum cum hostiis purificationis. Secundum priorem similitudinem et Abraham et omnes sancti antiqui sic erant, quasi catechumeni, et quia nondum erant abluti, non admittebantur sanctuario, sive altari cœlesti, ubi vera et sempiterna communicatio est ipsa præsens dulcedo, dulcis præsèntia visionis Dei, ut, secundum propositam aliam ex lege Moysi similitudinem menstruatæ mulieris, hoc ipsum demonstrarem tibi. Memento prius quia sanctorum illorum de notissimis unus Isaias dixit: *Et facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ* (Isa. LXIV). Et Zacharias propheta dixit: *In die illa erit fons patens domui David, et habitantibus in Hierusalem, in ablutionem peccatoris, et menstruatæ* (Zach. XIII). Igitur secundum similitudinem hanc, quoniam justitia legis quasi pannus menstruatæ fuit, donec patens fieret fons domus David concedere et oportet quod, sicut mulier menstruatæ secundum legem arcebatur liminibus sacris, donec transactis sive completis diebus purificationis veniret cum oblationibus legitimis ita justum erat ut sancti vel justii omnes, quorum justitia profecto imperfecta erat, foris excubarent a sanctuario cœli et visionis Dei, donec veniret ille qui menstruatam ablueret, qui, sicut Psalmista dixit, cum sit legislator, benedictionem daret (Psal. LXXXIII).

JUD. Et quis est ille?

CHRIST. Ille nimirum, cui propheta Zacharias dixit: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua* (Zach. IX).

JUD. Et quis est ille?

CHRIST. Profecto ille qui, cum veniret Hierosolymanam sanguinem fusurus testamenti sui, sedit super asinam sive super pullum asinæ, vere contemptor vanitatis sæculi, vere mitis, et humilis corde. Sic enim promiserat idem propheta: *Exsulta satis, filia Sion; jubila, filia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi justus et salvator, ipse pauper ascendens super asinam, et super pullum filium asinæ, et loquetur pacem gentibus* (ibid.), et nunc demum ad ipsum conversus: *Tu quoque in sanguine, inquit, testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.*

JUD. Ergone Christus tuus ipsum patrem nostrum

Abraham de lacu eduxit? ubi et quando, vel qualiter hoc fecit?

CHRIST. Cum jam mortuus est Christus meus. *Unus ex militibus lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua* (Joan. XIX), in illo sanguine testamenti sui, in illa aqua socia sanguinis sui, emisit Abraham et omnes vinctos suos de lacu in quo non erat aqua; et factum est, ut jam dictus Zacharias propheta prædixit: *In illa die erit fons patens domui David, et habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris, et menstruatæ* (Zach. XIII). Hæc erat spes illorum, sicut attestantur Scripturæ ipsorum. Exempli gratia: *Asperges me, inquit David, hyssopo et mundabor; lavabis me et super nivem dealabor* (Psal. L): Et per Ezechielem loquitur ipse Dominus: *Et scient gentes quia ego Dominus cum sanctificatus fuero in vobis coram eis: Tollam quippe vos de gentibus, et congregabo de universis terris, et adducam vos in terram vestram, et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris* (Ezech. XXXVI), etc. Ecce habes utrumque ex auctoritate prophetica, et aquam mundam ad emundandos, sanguinem testamenti ad emittendos vinctos de lacu in quo non est aqua. Multa quoque præter hæc poterant dici ad demonstrandum, quod sacramentum baptismi profluentis de latere Christi, sacramentum sanguinis quo redimimur, sacramentum aquæ, qua abluimur, omnes fidem habentes beati seminis Abrahamæ, scilicet Christi, non est novi consilii; sed priusquam fieret, in antiquo erat proposito creatoris et salvatoris nostri Dei.

JUD. Nunquid sanguis ille, quem dicis, in infernum descendit? aut aqua illa in lacum illum, nescio quem, in quo non erat aqua, profluit, tantaque fuit inundatio, sive abundantia illius aquæ et sanguinis, ut illum omnem populum perfunderet atque ablueret, ad quem congregatus est pater Abraham, cui appositus Isaac, ad quem appositus est Jacob, cujus tanta multitudo jam fuit diebus Moysi, ut dici possent pluraliter populi, sicut locutus Dominus ad Moysen in monte Hor: *Pergat, inquit, Aaron ad populos suos?* (Num. XX.) Quanta putas deinceps illius populi sive illorum populorum multitudo fuit temporibus David, quando dormivit cum patribus suis, quem dixisse meministi et dixisse putas de baptismo tuo: *Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealabor?* Amplius autem quando Jesus ille Christus tuus crucifixus et lancea percussus sanguinem, ut dicis, et aquam jam mortuus de latere suo fudit; quanta erat multitudo illius populi, quantus autem fuit rivus sanguinis illius et aquæ, ut omnem illam multitudinem lavare sua sufficeret inundatione?

CHRIST. Nolo in sanguine illo et aqua illa solum illud attendas quod visibile fuit, sed causam illius effusionis, virtutemque invisibilem, quam sustinere non posse mundus clamavit. Siquidem omnis terra tremuit, et petrae scissæ sunt, monumenta aperta sunt et multa corpora sanctorum qui dormieran

non quidem statim neque ante illum, sed cum illo A surrexerunt (*Matth. xxvii*). Nimirum illa virtus sanguinis eodem ictu quo terram concussit infernum quoque conturbavit; causa ejus omnem illum populum emundavit, secundum veritatem spiritus prophetici, qui de illo per Isaiam dixit: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit et saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servos meos multos, et iniquitates eorum ipse portabit. Ideo disperdiam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in morte animam suam, et cum sceleratis reputatus est* (*Isa. liii*).

337 JUD. Si ita est, ut dicis, quid necesse est ut tu hodie in persona tua baptizatus sis? cum enim secundum B assertionem tuam cunctos ille credentes in se tunc suo sanguine et aqua laverit quæ ratio est, ut iterum laveris? Credas tantum et non baptizeris.

CHRIST. Priusquam nascerer, non potui renasci, priusquam essem, non potui lavari. Sed nec efficaciter quisquam potest lavari, nisi prius crediderit. Illos qui jamdudum erant, vel fuerant credentes in eum tunc, sicuti jam dictum est, sine dubio lavit, et ex illis valde multis hominibus soli Deo numerabilibus una consistens Ecclesia tunc renata est de latere Christi dormientis dormitione mortis, secundum similitudinem mulieris, quæ formata est de latere viri dormientis dormitione somni; mihi autem volenti incorporari eidem Ecclesiæ positum est ad fores ejus sacramentum ejusdem regenerationis positione dicentis, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti* (*Matth. xxviii*).

JUD. Pro velle tuo loqueris; secundum intentionem tuam Scripturarum voces ducis ac reduces et trahis quo vis. Mihi autem ratio suppeditat, ut persistam immobilis firmiter tenens, quod Jesus ille, quem crucifixerunt patres mei non sit Messias, id est Christus, quem exspectaverunt patres mei. Nam si ille est, ubi sunt bona Jerusalem et prospera Sion? ubi exsultatio Jacob, et lætitia Israel tantis promissa prophetarum vocibus, quod abundare deberet in adventu ejus? Imo, postquam venit iste Jesus, non solum non factum est illud, quod, exempli gratia, D nunc memorabo de propheta Zacharia dicente: *Et sedebit Jerusalem segura, et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ pugnaverunt adversus Jerusalem, et congregabuntur omnium gentium divitiæ in circuitu, aurum et argentum et vestes satis multæ* (*Zach. xiv*). Verum ipsa Jerusalem nunquam sic percussa, suo quoque auro et argento vestibisque spoliata, et ipsa subversa fuisse legitur sicut est nunc a tempore illo quo fuit ille, quem dicis Christum, regem Sion, regem Jerusalem. Num igitur de isto diceret propheta illud, quod ante meministi: *Exsulta satis, filia Sion, jubila, filia Jerusalem, ecce Rex tuus venit tibi justus et Salvator?* (*Zach. ix*).

CHRIST. O Judæe, vide ne supervenerit in te illud quod in Psalmo scriptum est: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem et scandalum; obscurentur oculi eorum ne videant* (*Psalm. lxxviii*); et alibi: *Pluit super peccatores laqueos* (*Psalm. x*). Dico enim tibi quia peccatoribus populis tuis mensa sua, Scriptura sacra, laqueis plena est, maxime propter ipsorum cupiditatem nimiam et insatiabilem avaritiam, propter quam patres tui Christum Dominum Regem Jerusalem sive Sion interfecerunt, regem pauperem, sicut loco jam dicto propheta cum dixisset, *Exsulta satis, filia Sion*, etc. subjunxit: *Ipse pauper et ascendens super asinam* (*Zach. ix*). Scriptura quæ est mensa tua, nisi caveas et nisi cupiditatem deponas, illaqueavit te, promittendo aurum, promittendo argentum, et securitatem Jerusalem. Nunc ergo, dic mihi, quid intelligis, dum legis Sion, dum audis Jerusalem, lapides ne an homines?

JUD. Homines intelligo, qui tunc tenebant arcem Sion; genus meum, quod tunc habitavit in Jerusalem.

CHRIST. Concedo; et homines quoque cæterarum civitatum, quarum caput erat Jerusalem, qui undecunque veniebant diebus festis adorare in Jerusalem, recte dixeris Jerusalem. Sed dic mihi: Homines illi qui habitant Jerusalem, et qui veniebant adorare in Jerusalem, cum obirent, et congregarentur sive apponerentur ad populum suum, sicut de patribus jam supra memoratum est, desinebant dici Jerusalem, desinebant esse Sion? Nonne potius ille ipsorum populus, ad quem singuli obitu suo congregabantur, recte illo nomine apud Deum censebatur, quo, dum adviverent, vocabantur, scilicet nomine Sion, nomine Jerusalem, cum rege suo David, qui cepit arcem Sion, cujus fuit civitas Jerusalem? Taceo nunc de mystica interpretatione nominum secundum humanam consuetudinem; tecum loquor nunc de nomine Jerusalem. Ait quidam sæcularium nobilis auctor:

*Nam, ut hyperboreæ plaustrum glaciale sub Urs
Vel plaga, qua torrens claususque vaporibus axis,
Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles,
Si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur,
Imperiumque comes Tarpeja sede perusta,
Gallorum facibus Vejosque habitante Camillo
Illic Roma fuit, non unquam perdidit ordo,
Mutato sua jura solo, mærentia tecta
Cæsar habet, vacuasque domos legesque silentes,
Clausaque justicio tristi fora.*

(LUCAN. *Phars.* lib. v, vers. 23-32).

Apud Epirum, Græcorum civitatem, tunc erit Cæsarem fugiens senatus Romanus cum consulibus Pompeio duce. Si ergo veraciter, et pulchre dici potuit, conventum illum Romam esse potius quam tecta, ubi derelictæ et dictio hujusmodi non dissonat ab humana loquendi consuetudine quanto magis populus ille, ad quem singuli, ut jam dictum est, morientes congregabantur de Jerusalem et civitatibus eius. Dei cutricibus, recte dici debuit Jerusalem,

sive Sion, potius quam ipsa pars parva, generatio una, quæ suo tempore vivebat in tectis Jerusalem sive Sion! Cum igitur legis, *exulta satis, filia Sion, jubila, filia Jerusalem*, ne respicias solam generationem illam, quæ in tectis Jerusalem habitabat illo tempore, sub principibus sacerdotum Anna, et Caïpha, nec ex eo argumenteris Jesum Nazarenum non esse regem Sion, sive Jerusalem, quia generatio illa non recepit eum, neque dicas in adventu ejusdem Christi mei non exultasse Sion, sive jubilasse Jerusalem, idcirco quia post passionem ejus mala omnia venerunt super generationem illam. Cunctas respice generationes millium annorum, quæ ab hac vita decedendo congregatæ fuerant in unum populum, universum illum respice populum sive populorum multitudinem, vere Sion, vere Jerusalem, et cognosces quam efficaciter, quam non inaniter dictum sit: *Exulta, filia Sion; jubila, filia Jerusalem*, et multa his similia.

JUD. Quod nunc protulisti adversum me de psalmo: *fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem, et in scandalum; obscurentur oculi eorum ne videant. Et illud de Isaia: Excæca cor populi hujus et aures ejus aggrava; et oculos ejus claude; ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum* (Isa. vi), et multa talia sæpe mihi objecta audivi, et multorum memoraverunt hæc insultabundi. Nunquid Deus est hujusmodi, ut tu putas, scilicet volens aliquid falli, et in errorem induci?

338 CHRIST. Nonne Hieremias dicit: *Seduxisti me Domine, et seductus sum; sortitor me fuisti, et invaluisti* (Jer. xx). Nonne adversus regem Achab loquens spiritui mandacii: *Decipies, ait, et prævalebis, egredere, et fac ita?* (III Reg. xxii.) Verumtamen audi me; non est unus modus seductionis; est enim seductio qua seducitur quis a bono ad malum. Hanc seductionem Deus nescit. Est econtra seductio a malo ad bonum et hac seductione Deus te et genus tuum seduxit dum Scripturam sacram talem esse voluit, ut in lectione ejus obscurarentur oculi tui. Si enim sacramenta ejus non clausisset sub figuris, et ænigmatibus, si expressisset vocibus manifestis nunquid patres tui sustinuissent, præsertim rebelles et increduli, quemadmodum Moyses ipse dixit? nimirum sicut rex Joachim scidit volumen Hieremias, et projecit illud in ignem donec consumetur igni (Jer. xxxvi), et sicut Isaiam sectum perhibes a Manasse per occasionem hanc, quia dixit: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum* (Isa. vi), cum Deus ipse dixisset ad Moysen: *Non enim videbit me homo, et vivere potest* (Exod. xxxiii). Et ita et multo insanius et Scripturas omnes incendissent, et prophetas omnes interfecissent nisi Scripturæ clausæ illis et signatæ fuissent, si manifeste illis prophetæ clamassent quidquid de Christo futurum erat et fieri oportebat, verbi gratia, quomodo vel quali ordine foret exaltandus in illud solium excelsum et elevatum, de quo dixit Isaias: *Vidi*

Domnum sedentem super solium excelsum, et elevatum. Propterea videbantur claudere sermonem et signare librum, ligare testimonium et signare legem, et hoc faciebant in timore magno prophetantes cum vitæ suæ periculo, quemadmodum unus eorum Hieremias, cum dixisset: Si occiditur in sanctuario Domini sacerdos et propheta (Thren. ii), — *formido, inquit, et laqueus facta est nobis vaticinatio, et contritio* (Thren. iii). Bona ergo, seductio qua factum est ne Scripturæ odio magno habitæ cum ipsis qui scripserant delerentur, potiusque superventuris sæculis profuturæ custodirentur

JUD. Quale est hoc bonum obscuratos, ut dicis, oculos meos esse, et mensam meam factam esse mihi in scandalum; præcavere Deum et dicere, *ne forte convertatur et sanem eum?* (Isa. vi). Tale namque hoc est ac si maledicatur surdo, et ponatur coram cæco offendiculum. Vide ergo quia, dum vis incusare vehementer, excusas me. Quæ enim culpa in me, si obscuratus sive excæcatus sum, cum velim videre, cum etiam putem me et oculos ad videndum, et aures ad audiendum, et cor ad intelligendum habere?

CHRIST. Nemo hic nisi volens illaqueatur, sive scandalizatur; nullius, nisi volentis obscurari, oculi obscurantur, sive excæcantur.

JUD. Et quis est, qui velit excæcari, qui velit illaqueari, qui velit oculis non videre, auribus non audire, corde non intelligere?

CHRIST. Ille, qui Christum, quem felle cibavit, quem aceto potavit (quemadmodum ipse dixi præcedenti versiculo ejusdem psalmi, qui totus in persona ejus scriptus est: *Et dederunt in escam meam fel et in siti mea potaverunt me aceto* (Psal. lxxviii), et ante hæc: *Zelus, ait, domus tuæ comedit me, et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me* (ibid.); ille, inquam, qui hunc Jesum Christum vult omnino non esse Christum, et ex Scripturis suffragium adipisci desiderat, quo videatur eum rationaliter negare; ipse est, qui optat oculos suos obscurari, qui sciens et prudens laqueo pedes suos immittere contendit (ibid.). Juste ergo conceditur ei, et dimittitur secundum desideria cordis sui dicendo: *fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, etc.*

JUD. Quæ ratio est dicere Deum, *ne forte convertatur, et sanem eum*; quod contra me vis esse dictum?

CHRIST. Quæ ratio est dixisse Deum: *Ego indurabo cor Pharaonis, ut non dimittat populum meum; ego indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur transeuntes per mare Rubrum?* (Exod. vii, viii, ix, x, et xi).

JUD. Ergone me sic haberi vis, ut Pharaonem, sicut Ægyptium?

CHRIST. Plane Ægyptium, sicut Chanaanem secundum prophetiam veridicam, qua per Ezechielem dictum est tuæ terrenæ sanguinolentæ Hierusalem: *Hierusalem, radix tua et generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus, Amorrhæus, et mater tua Cethæa* (Ezech. xvi). Et est sensus: Quoniam tu nata de carne

Abraham, non es ex fide Abraham sic est mihi sicut Chanaan, sicut Amorrhæus, et sicut Cethæus. Ergo et sicut Ægyptius; quia sicut Amorrhæus, et sicut Cethæus ita et Mesraim, de quo sunt Ægyptii, non de Sem, sed de Cham fuit exortus. Hinc est illud in psalmo: *Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti; primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham (Psal. LXXVII)*. Igitur si recte intellexisti quomodo induraverit Deus Ægyptium, ut non dimitteret populum; nihilominus recte, et hoc intelligis quomodo dictum sit: *Excæca cor populi hujus; et aures ejus agrava, et oculos ejus claude; ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat; et convertatur, et sanem eum.*

UD. Dic tu quomodo induraverit Deus cor Ægyptiorum ut consequenter, vel similiter dicas quomodo excæcaverit cor meum.

CHRIST. Utinam sic interrogas, ut audire desideres, et non sis ille de quo in psalmo scriptum est: *Noluit intelligere, ut bene ageret? (Psal xxxv.)* Deus cor Ægyptiorum in hoc induravit, quod illis quibus invidebant Ægyptii, clarissima beneficia sua larga manu impendit; hæc enim morbi hujus, scilicet invidiæ, natura, hoc proprium est, cui quis multum invidet, magnum ex ejus profectibus tormentum habet. Ægyptii filios Israel oderant, et invidebant eis; gentium salutem tu odisti, et invides nobis. Hoc autem est peccatum diaboli, per quod mors in hunc mundum introivit (Sap. II). Igitur sicut Ægyptiis, duritiæ causa efficiens invidia ipsorum exstitit, quia filiis Israel invidebant; ita et populo tuo suæ excæcationis causa efficiens invidia ipsius est, quia salutem gentium odit. Proinde sicut accipis et accipere debes illud, quod eo usque induravit Dominus cor Ægyptiorum, donec perirent persequendo filios Israel fugientes per mare Rubrum sic accipe istud, quod populus tuus teo usque excæcatus est persequendo credentes in Christum et fugientes per baptismi sacramentum, donec exterminaretur, secundum verba hæc, quæ in eadem prophetia subjuncta sunt: *Dixit enim Propheta: Usquequo, Domine? (Isa. vi)* et responsum est: *Donec desolentur civitates*

A *absque habitatore, et domus sine homine, et terra derelinquetur deserta, et longe faciet Dominus homines (ibid.)*. Quod idem est ac si diceret: Et qui reliqui fuerint ex Judæis captivi ducentur in omnes gentes. Hæc duo mala evenerunt ibi scilicet cæcitas cordis, et dispersio captivitatis. Quæ loco præscripto continuat concessio prophetica, dicendo: *Obscurentur oculi eorum, ne videant et dorsum eorum 339 semper incurva (Psal. LXVIII)*, et utrumque Evangelio Christi bonum est. Si enim videres, id est in Christum credidisses, Baptismum et circumcisionem commiscuisses, sicut facere volentes pauci illi, qui ex populo tuo conversi, et sanati, id est baptizati sunt in initio Christianitatis, seditiones Evangelii prædicatoribus excitaverunt, sedensque in civitatibus tuis dorso erecto, si non esses incurvatus, pro arbitrio tuo velles prædicari, et non nisi circumcisum gentilem patereris admitti: atque hoc pacto nec mihi, nec tibi Christus esset, nec mihi nec tibi Evangelium prodesset.

JUD. Malis meis insultas, non recogitans quia scriptum est: *Cum converterit Dominus captivitatem plebis suæ, exsultabit Jacob, et lætabitur Israel (Psal. XIII)*.

CHRIST. Non insulto, sed tanquam frater fratri voces veritatis ingero, bonum tibi retribuens pro malo, quia tu salutem meam odisti, ego autem salutem tuam desidero. Nosti illam parabolam Domini mei? *Homo quidam habuit filios duos, et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit (Luc. xv)*, etc. Ego et tu sumus illi duo filii; etenim unus Deus nos creavit, unus Adam nos ambos genuit. Ecce tu foris stas præ ira et indignatione, quia Pater meus salvum me recepit, et non vis introire pariterque epulari. Ego autem egredior ad te, et rogo ut ingrediaris, ostendens tibi stolam primam, quam Pater in lavacro mihi dedit cum annulo fidei, et calceamentis scientiæ veritatis. Accipe mecum hunc anulum, admitte fidelem sermonem istum, quem, quoniam de fide est, anulum nuncupare placuit; et stola ista induere, et calceamentis istis mecum calceare.

LIBER SECUNDUS.

CHRISTIANUS. Deus omnipotens, cum sit ipse fidelis in omnibus verbis suis (Psal. CXLIV), fidem ab homine ante omnia requirit, et sine fide impossibile est placere ei (Hebr. XI), hanc in primo homine quæsit, et non invenit; ille enim serpenti magis quam Deo credidit. Quæsit in Noe, et invenit; quæsit in Abraham, et invenit; quæsit in Maria virgine, et invenit, nullum signum horum alicui præmittens, ut crederetur sibi, nova et inaudita promittenti. Inventa ergo fide delectatus, ut vere thesauri magni inventionem signaculum suum apposuit Deus fœdera-

D tus homini fœdere insolubili; illi, videlicet, Noe arcum suum in nubibus cæli, ut viso hoc signo recordaretur fœderis sui, ut non sint ultra aquæ diluvii; huic autem, scilicet Abraham, signum circumcisionis, ut recordaretur promissi sui; scilicet seminis quod daturum se illi promisit, et cum juramento repro-misit. Tertium fidei signum, quam videlicet fidem, ut jam dictum est, in Maria virgine invenit, credente parituram se sine viro Christum Filium Dei, et in omni Ecclesia, quæ illam Virginem peperisse fideliter credit; tertium, inquam, fidei signum, signacu-

ium est ejusdem crucis Christi Filii Dei cum sacramento baptismi, ut videat, et recordetur fœderis sui, et non percutiat nos in die iudicii, sicut quondam in Ægypto: Videbo, inquit, sanguinem, et pertransibovos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti (Exod. xii). De hac fide si præcedenti libello non satisfactum est tibi, objice quidquid contra sentis.

JUDÆUS. Tu in unam tantummodo partem aspicias, et si tractas de fide Abrahamæ, ut obliviscaris Moysi legis, legis Dei. Non recogitas signa, et mirabilia quæ fecit Deus in terra Ægypti, ut daret nobis legem in monte Sinai quinquagesimo die egressionis de terra Ægypti, cum tantis indiciis præsentis ipsius Dei; audiebantur enim tonitrua, et micabant fulgura; cunctusque populus audiebat voces, et sonitum buccinæ, videbant lampades, montemque fumantem (Exod. xx). Nullam fecisti mentionem illius fœderis, quod tunc nobiscum pepigit, quemadmodum ibidem Scriptura dicit: Tulitque Moyses dimidiam partem sanguinis, et misit in crateres: partem autem residuam fudit super altare. Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo, sumptumque sanguinem respersit in populum, et ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his (Exod. xxiv). Nunc ergo dic mihi: Si per fidem justificatus est Abraham justificatione sufficienti, si fœdus illud, quod cum eo Deus pepigit propter fidem, satis justitiam ejus confirmavit. Quid deinceps opus erat justificatione legis, aspersione sanguinis fœderis, sive fœdere sanguinis holocausti, omnique ritu cæremoniarum vel sacrificiorum, quem tradidit nobis pro emundatione cujusque delicti? Quorsum totus ille cultus tabernaculi fœderis?

CHRIST. Interrogabo te unum sermonem, **340** quem si dixeris mihi, dicam tibi quorsum illa omnia, propter quid lex data fuerit; Abraham, pater nostræ fidei quam ob causam ingressus est ad ancillam Saræ Ægyptiam Agar, post annos decem quam habitare cœperat in terra Chanaan, postquam pepigerat Dominus cum eo fœdus, postquam Scriptura dixerat: Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam? (Gen. xv).

JUD. Quia Sarai Uxor Abraham non genuerat liberos, ait Scriptura, sed habens ancillam Ægyptiam, nomine Agar, dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus, ne parerem; ingredi ad ancillam meam si forte ex illa suscipiam filios (Gen. xvi). Acquievit ille deprecanti, et ingressus ad ancillam genuit ex ea Ismahel (ibid).

CHRIST. Ut dixisti, ita est; simul autem meminisse debes quæ Deus per prophetam dixit. Et ego visiones multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum (Ose. xii).

JUD. Memini et in quo hæc dicta sunt propheta, et ipse et Osee.

CHRIST. Et ille pater Abraham propheta et prophetarum primus fuit. Ipse namque primus illorum est, ad quos factus est sermo Domini sicut scriptum est: Mihi autem, inquit, non dedisti semen, et ecce

A vernaculus meus naves meus erit. Statimque sermo Domini factus est ad eum: non erit hic hæres tuus (Gen. xv), etc. Et pro illo ad Abymelech Deus locutus est: Nunc igitur redde uxorem viro suo, quia propheta est, et orabit pro te (Gen. xx). Et in psalmo jam de Abraham et Isaac et Jacob scriptum est: Non reliquit hominem nocere eis, et corripuit pro eis reges. Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari (Psal. civ). Proinde nunc dico: Si in manu prophetarum Deus assimilatus est, quod ore eum prophetico dixisse diffiteri non potest, quanto magis et in manu istorum, qui et prophetæ et prophetarum patres atque principes exstiterunt, assimilatus est? Igitur quanquam allegorias nostras oderis, et contemnere consueveris, patere ut audias quod secundum illam rem gestam, quam proposuit Deus, in manu Abrahamæ assimilatus sit.

JUD. Perge quo cupis, perfice quo intendis, da quam polliceris assimilationem Dei in manu prophetæ patris mei.

CHRIST. In Abraham Deus Pater omnium nostrum, in Sara fides, in Agar lex Moysi assimilata est. In sterilitate Saræ sterilitas fidei assimilata est, quia videlicet sicut illa libera, illa princeps diu sterilis fuit, ita fides, quæ sola humani generis libertas vera et nobilitas est, fere sterilis exstitit, postquam Deo Patri et Creatori nostro nupsit, postquam propter illam Deus homini dignatus est fœderari, et animæ hominis conjungi fœdere conjugali, conjunctione maritali. Quantos enim præter Isaac et Jacob et Joseph filios fidei, filios promissionis demonstrare poteris? Nempe et si fuerunt plures aliqui, ut nunc interim taceam de multitudine stirpis Ismahel, stirpisque Esau; de stirpe loquor patris Jacob. Et si, inquam, fuerunt plures aliqui filii fidei præter illos, quos Scriptura nominavit, attamen fuere tam pauci in comparatione filiorum carnis multitudinis ut veraciter dicas quia fides sterilis, caro autem secunda erat.

JUD. Discerne mihi clarius quos dicis filios fidei, et quos filios carnis. Qualis est discretio sive distantia filiorum carnis et filiorum fidei? In quo, vel secundum quid utramque generationem discernis?

CHRIST. Patri Abrahamæ duo promissa fuerunt, quorum alterum hoc est: In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii); alterum: Semini tuo dabo terram hanc (Gen. xii), terram Chanaan. Quicumque ex Abraham geniti promissionem beati seminis expectaverunt, juxta fidem, et a longe eas aspicientes, et salutantes, et confidentes quod peregrini essent et hospites super terram (Hebr. xi), ipsi erant filii fidei. Porro qui solam terræ Chanaan promissionem expectaverunt, et solummodo propter illam clamaverunt ad Dominum cum affligerentur in terra Ægypti, ipsi fuerunt filii carnis. Nunc, quæso, dicas mihi, ex quo fratres irvidi et suo patri infideles vendiderunt Joseph, post eundem Joseph usque ad Moysen quotusquisque fuit qui diceret, aut dicere sciret illud quod dixit idem Moyses: Obsecro, De-

mine, mitte quem missurus es? (Exod. iv.) Ergo fides sterilis, caro autem jam secunda, in servitum non Dei, sed hominum Ægyptiorum generabat, imo et diis Ægypti serviebat: quod et per prophetas, maximeque per Ezechielem Deus ipse commemorat. Ergo fides patrum, qui quamvis mundo mortui essent, Deo nihilominus vivebant et vivunt, Deo quidem conjuncta erat; sed non pariebat secundum similitudinem Saræ, quæ cum esset uxor legitima, uxor libera, sterilis erat et non pariebat. Merebatur autem ipsa fides, et exigebat ab ipso Deo, ut saltem lex interveniret, quem, ad cultum Dei multitudinem illam astringendo, filios in servitum fidei pareret, secundum similitudinem hanc: *Ecce, inquit Sara, conclusit me Dominus, ne parerem; ingredi ad ancillam meam, si saltem ex ea suscipiam filios: Ac-*

quievit Abraham deprecanti, et ingressus ad ancillam genuit Ismahel. Acquievit Deus Pater excelsus fidei patrum secretas aures ejus interpellanti, et admittens legem cæremoniarum genuit ex ea populum, non tam libertati quam servituti idoneum, id est non tam in dilectione quam in timore colentem et cognoscentem Deum Patrem, vel Creatorem suum. Hoc enim scire te volo quia Deus legem illam non jussit, sed admisit; non voluit, sed permisit.

JUD. Quid est quod dicis? Noluit Deus legem? Non jussit Deus legem? Non scripsit tabulas digito suo, et dixit Moysi: *Hæc sunt præcepta mea, hæc sunt judicia mea, sic et sic præcipies filiis Israel, sic et sic facies holocaustum, et pro peccato?*

CHRIST. Oportet te sic Moysen audire et intelligere, ut psalmos quoque et prophetas audias pariter et intelligas. In psalmo quoque Deus ipse loquitur: *Non in sacrificiis tuis arguam te, et cætera usque nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? immola Deo sacrificium laudis (Psal. XLIX), et in Isaia: Quomihimultitudinem victimarumstrarum, dicit Dominus? Plenus sum; holocaustum arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum nolui: Cum veniretis ante conspectum meam, quis quæsit hæc de manibus vestris ut ambularetis in atriis meis: Ne afferatis ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi; Neomeniam, et Sabbatum, et festivitates alias non feram. Iniqui sunt cælus vestri, Kalendas vestras, et solemnitates vestras odit anima mea (Isa. 1).*

JUD. Propter Jeroboam illa dicta sunt, propter vitulos quos fecit Jeroboam, quos colebat Israel: *Ideo holocausta arietum, et adipem pinguium, etc., se nolle dixit, quia sacrificabant vitulis.*

CHRIST. Vituli non in Juda colebantur, non **341** in Jerusalem vitulis illis, sed in Samaria, id est in decem tribubus sacrificabatur. Ista autem prophetica lectio sic intitulatur. *Visio Isaie prophete filii Amos, quam vidit super Judam et Jerusalem (ibid).* Ergo non propter vitulos illos de presenti æquebatur super Samariam, sed propter sanguinem iustum de futuro prophetabat super Judæos et Jerusalem: quippe qui cum dixisset ea quæ jam præ-

libata sunt usque ad id, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, statim causam istam subjungit: *Manus enim vestre sanguine plenæ sunt (ibid).* Ante sanguinem Christi, nolebat, licet permitteret ea, neque postulabat sicut et in psalmo scriptum est: *Holocaustum et pro peccato non postulasti (Psal. xxxix).* Extunc autem non solum non vult aut non postulat, verum etiam odit, inquit, *anima mea, facta sunt mihi molesta (ibid).* Quod nunquam voluerit, aut quæsierit, sive postulaverit, magnum adhuc et evidens in Jeremia testimonium hoc est: *Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Holocaustomata vestra ad d'ite victimis vestris et comedite carnes, quia non sum cum patribus vestris locutus, et non præcepi eis in die, quo eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustomatum et victimarum, sed hoc verbum præcepi eis dicens. Audite vocem meam; et ero vobis Deus et vos eritis mihi populus; et ambulate in omni via, quam mandavi, ut bene sit vobis (Jer. vii)*

JUD. Quam facis distantiam inter verbum holocaustomatum, et victimarum, et vocem sive verbum quod nobis Deus præcepit, aut certe viam quam mandavit ut ambularemus in ea, ut bene esset nobis?

CHRIST. Non ego facio, sed factam invenio magnam secundum verba præscripta distantiam inde commonitus respexi diligentius ad ipsam legis scripturam, et inveni ipsam, in quo tibi quoque demonstrare possim sententiam. Vocem Domini, sive viam, quam præcepit, quam mandavit, ecce habes in Exodo ante reatum vituli conflatilie, quem fecerunt et adoraverunt. *Non, inquit, habebis deos alienos coram me, etc. usque omnia quæ dixi vobis custodite? et per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro (Exod. xx; — xxiii).* Hæc sunt præcepta et judicia, quæ faciens homo vivet in eis, ait ipse Dominus. Porro post hæc, cum moram faceret Moyses in monte cum Domino, loquens Dominus ad Moysen, durissimum posuit super eos jugum legis cæremoniarum propter reatum, ut jam dictum est, vituli quem fecerunt. Hiuc ipse Dominus per Ezechielem loquitur: *Ejeci ergo eos de terra Ægypti, et eduxi in desertum, et dedi eis præcepta mea; et judicia mea ostendi eis, quæ faciat homo, et vivat in eis (Ezech. xx).* Et subinde: *Iterum levavi manum meam in eos in solitudine ut dispergerem illos in nationes, et ventilarem eos in terras, eo quod judicia mea non fecissent, et præcepta mea reprobassent, et Sabbata mea violassent, et post idola patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent, et pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vulvam, propter delicta sua (ibid).* Considera præcepta quæ prius dederat, et judicia quia valde bona sunt, quorum summa est: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris (Tob. iv), sive quæcunque vultis ut faciant, vobis homines, et vos eadem facite illis (Matth. vii).*

et præcepta quæ deinde dedit, quia non quidem mala, verumtamen non bona fuerunt; quia neque portari potuerunt, neque vitam hominis in semet ipsis habuerunt. Quomodo enim viveret homo in sanguine, vel pro sanguine brutorum pecorum, pro observatione mundorum sive immundorum animalium, lepræ et non lepræ hominis, vestium atque domorum, cæterorumque talium, quæ maxime in Levitico scripta sunt?

JUD. Ante illum, quem dicis, reatum vituli, holocausta et victimas pacificas obtulit ipse Moyses. Sic enim ibidem scriptum est: *Scriptis autem Moyses universos sermones Domini, et mane consurgens edificavit altare ad radices montis, et duodecim titulos per duodecim tribus Israel, misitque juvenes de filiis Israel, et obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos duodecim (Exod. xxiv).*

CHRIST. Et si legisti, quia sic factum est; nunquid legisti quia a Deo illi jussum est? Poteras mihi objicere et illud, quia et Noe longe ante Moysen arca egressus *ædificavit altare Domino, et tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis obtulit holocausta super altare, adoratusque est Dominus odorem suavitatis (Gen. x)*. Quod si mihi objecisses, addidissem ego aliud, quia Melchisedech, rex Salem, qui non improbabiliter existimatur Sem filius ejusdem fuisse Noe, reverso Abraham a cæde Chodorlahomor et regum qui cum eo erant, occurrens obtulit panem et vinum, *erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixitque ei (Gen. xiv)*. Ecce alterum longe ante Moysen sacrificium; et neutrum jussum, utrumque voluntarium. Ego non ignoro, quod istorum magis Altissimo placuerit, nec tibi ignorare licet dicente Scriptura in quemdam quem tu ignorare velles: *Juravit Dominus et non pœnitebit eum; tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix)*. Sed de isto alias opportunius, nunc dicere præstat, cur prius sacrificium carnis et sanguinis bruti Deus admiserit, et ritum ejus ipse præceptor ordinaverit. Nimirum quia populus carnalis ab ejusmodi sacrificiis non posset avelli, et si Deo in hujusmodi sacrificare permissus non fuisset, simulacris illa pronius obtulisset. Ecce experimentum aderat, quia formatò vitulo *surgentes mane obtulerunt holocausta et hostias pacificas et sedit populus manducare, et bibere; et surrexerunt ludere (Exod. xxxii)*. Igitur quia et fides patrum, ut jam supradictum est, interveniebat, et pro tempore necessarium erat ut succrescens multitudo filiorum carnis astringeretur ad cultum Dei per severitatem legis: acquievit Deus, et legem Dei ritumque sacrificiorum sic præcepto suo ordinavit, ut in illis non necessariis umbra vel figura esset necessariæ rei et veritatis.

JUD. De figuris vel umbris mecum agere noli; sed de ipsis Scripturæ vocibus et sensibus manifestis simpliciter et plano atque intelligibili modo locutionis. Quid enim mihi de his quæ ipsa Scriptura

non tradidit, neque ut quærerem demandavit?

CHRIST. Nonne tibi supra dixi, et notum habere debes illud propheticum: *Et ego visiones multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum (Ose. xii)*. Nonne et ad ipsum Moysen prophetam maximum, post quem, ait Scriptura, *non surrexit propheta in Israel sicut ille quem nosset Dominus facie ad faciem (Deut. xxxiv)*, idem Dominus dixit, cum fieri juberet tabernaculum: *Inspice et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est? (Exod. xxv)*. Quid vel quale exemplar ille demonstratum putas?

JUD. Quid putem, nisi quod Scriptura ipsa dicit, quia fecerat tabernaculum Deus, et Moysi demonstravit ut faceret simile illi

CHRIST. Si ita fuisset, nonne facilius erat illud ipsum dare Moysi, sicut tabulas dedit, quam aliud facere tanto labore, tantisque impensis? sed erat profecto spirituale et cœleste sanctuarium in proposito Dei, revelandum in plenitudine temporis cujus, quia nondum tempus erat, imaginem præire voluit in illis sanctis manufactis. Itaque factum est secundum similitudinem suprascriptam liberæ et ancillæ, ut deprecato liberæ, quia sterilis erat, ad ancillam vir liberæ legitimus ingrederetur, id est pro merito fidei patrum, quoniam ipsa fides in paucissimis fructificabat, legem admitteret Deus, et sic saltem ex ancilla susciperet filios libera qui salvarentur.

JUD. Quid opus erat ut secundum sententiam tuam fides sterilis esset, et propter sterilitatem lex subintroiret? Non poterat Deus facere, ut fides jam tunc pareret, quo facto legislatione secundum te opus non esset?

CHRIST. Hoccine interrogas, quare jam non veniret semen illud quod Abrahamæ promissum fuerat, in quo per fidem benedicerentur omnes gentes? Ego tibi dico: Idcirco non jam tunc venire debebat, quia Deus iratus erat. Sic enim habes, quia cum semen illud suspirans Moyses dixisset: *Obsecro, Domine, mitte quem missurus es (Exod. iv)*, protinus subjunctum est: *Iratus Dominus in Moysen ait: Aaron frater tuus Levites, scio quod eloquens sit (ibid.)*, etc. Est enim hic sensus: Quia Dominus iratus erat, idcirco super eo quod obsecrabat Moyses, nihil respondit, sed alia quæ cœperat prosecutus est.

JUD. Quam ob causam tunc Deus iratus erat?

CHRIST. Nimirum propter peccata domus, sive ejusdem generis Abrahamæ, cui Deus sæpe dictam benedictionem promiserat, scilicet propter sacrilegium filiorum Jacob, qui vendiderunt fratrem suum Joseph.

JUD. Nunquid Moyses illum vendiderat? Quomodo ergo propter causam illam diceret iratus Dominus in Moysen?

CHRIST. Idcirco sic de semetipso dixit Moyses: *Iratus Dominus in Moysen*, quia fere solus ipse scienter habebat illius expectationis promissionem.

Num parva erat causa illa, venditio illa, talis illius fratris, cujus venditionis videlicet ferrum ipsius sancti patris animam tandiu sauciaverat? Hoc malum portenderat ipsi patri Abrahæ, quando pepigit Dominus cum illo fœdus, visio illa: cum dictum fuisset ad eum: *Scito vranoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjicient vos servituti, etc., usque generatione autem quarta revertentur huc (Gen. xv), confestim istud subjunctum est: Cum ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans et lampas ignis transiens inter divisiones illas (ibid.). Ille clibanus fumans cum caligine tenebrosa portendebat invidiæ clibanum fumosum, atque caliginosum, quo adusti atque decocti et obscurati filii Jacob fratrem optimum vendiderunt; et illa lampas ignis lucida præsignificabat miracula per quæ liberandi erant de servitute Ægyptiorum, quibus traditi fuerant usque ad quartam generationem, propter illud peccatum. At in servam venundatus Joseph servivit annis quatuordecim. Quando enim venundatus est, erat annorum sedecim; quando autem eductus de carcere stetit ante conspectum Pharaonis, erat annorum triginta. Justo ergo judicio propter peccatum illud differri conveniebat semen illud benedictionis Abrahæ promissum, per generationem quatuordecim, et pro annis singulis singulas generationes supputari, sicut et alibi annus pro die compensatus est generationi illi, quæ exivit de terra Ægypti. Juxta numerum quadraginta, ait Dominus, quibus considerastis terram, annus pro die imputabitur; et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras (Num. xiv).*

JUD. Illud semen quod tu intendis, tuus ille Christus quem dicis esse illud semen quod Deus Abrahæ promisit, nunquid venit statim post generationes quatuordecim? Multo plures fuerunt generationes ab Abraham usque ad dies Herodis quo regnante natus est ille quem Christum dicis

CHRIST. Exspecta paulisper, ut dicam tibi illud quod tu ipse verum esse diliteri non potes. Generationes quatuordecim ab Abraham, cui clibanus ille fumans præmonstratus est in David terminatæ sunt. At ille non minus peccavit, tollendo uxorem Uriæ, et ipsum interficiendo gladio filiorum Amon. *Quamobrem, ait Dominus, non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum (II Reg. xii).* Exigebat ergo justitia, ut differret Deus Christum suum non paucioribus, id est quatuordecim generationibus. Quibus expletis nihilominus justum erat differri generationibus quatuordecim, nec solummodo Christum differri, verum etiam in captivitatem duci populum, maxime propter peccata Manassen; impleverant enim Jerusalem sanguine innoxio usque ad os.

JUD. Quis prophetarum causas istas dixit, aut in qua Scriptura dilationes istas sic provenisse, aut provenire debuisse legisti?

CHRIST. Evangelista divinus non absque illo, in quo propheta locuti sunt spiritu, cura per ordinem

A digressisset generationes ab Abraham usque ad Christum, protinus ita subdistinxit: *Omnes ergo generationes ab Abraham usque ad David generationes quatuordecim, et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim (Matth. i).* Hæc dicens vigilantem auditorem mittit ad quærendas ex Scripturis causas dilationum, et ecce causæ manifestæ sunt.

JUD. Ego Evangeliiis tuis non attendo; sed hoc scio, quia quando natus est is quem Christum dicis, magis abundabat iniquitas quam eatenus abundaverat, nisi forte hoc etiam asserere tu velis quod peccatum David majus fuerit omni belluina crudelitate Herodis.

B CHRIST. Impietas Herodis, et omnis sanguis, quem ille effudit, non debuit imputari generationibus Judaici generis. Ille enim non Judæus erat, sed alienigena, patre Idumæo et matre ortus Arabica. Unde et hæc te concedere oportet quia tempus erat ut mitteretur jam qui mittendus fuerat, quoniam in illo ablatum erat sceptrum de Juda. Dixerat enim pater Jacob in benedictione Judæ: *Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est (Gen. xlix).* Sed jam redeamus ad cœptam similitudinis demonstrationem. Nam si vis, si benevolentia non deest cordis tui, satisfactum esse esse potest, ut jam non quæras cur Deus fidem sterilem tandiu esse permiserit, et interim legem admiserit secundum similitudinem sterilitatis Særæ, propter quam pater Abraham ad ancillam ingressus est, domina deprecante. Nam illud magis mirandum est in gloriam fidelis Dei, quod tandem fecit sicut promiserat, tot vel tantis malis offensus ab ipsis quorum patribus promiserat.

JUD. Jam de illa similitudine satis dictum est. Quid inde amplius dicere habes?

CHRIST. Scio quia jamdudum audire vix sustines. et vereor ne, dum cupio tibi sublevare velamen vultus Moysi, ut videas claritatem ejus, effugias sicut fugiebant patres tui, **343** cum viderent splendidam faciem ejus nondum velatam, et timebant propius accedere. Totam similitudinem tibi volo aperire usque ad illud: *Ejice ancillam et filium ejus; non enim erit hæres filius ancillæ, cum filio meo Isaac (Gen. xxi).* Illa videlicet ancilla concepisse se videns despexit dominam suam, et lex postquam subintravit, occasionem carnali fecit multitudini ut contemneret, et pene oblivioni daret justitiam fidei, putans se justificari posse ex operibus legis. Unde et tu cum superius te interrogarem per quid Abraham justificatus fuerit, dicere nescisti, usque adeo propter ancillam legem neglexisti dominam fidem, ut ne saltem unquam fuisse illam meminisses, nisi tibi impegissem sententiam irrefragabilem et veram: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (Gen. xv)* Deinde sequitur: *Ecce, ait Abraham, ancilla in manu tua est,*

utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam A iniiit? (Gen. xvi.) Quidquid egerint probi iudices Israel regesque fideles, cohibendo populum ab illicitis, afflictio fuit ancillæ illi; idcirco fugit. Initium fugæ fuit in eo quod vitulum unum in deserto post exitum de Ægypto sibi formavit, et sculptile illud adoravit, gaudens quod in illius cultu comedere et bibere, et deinde ludere vacaret sibi. Consummatio autem ejusdem fugæ in eo fuit quod decem tribus, scissæ a domo David, etiam duos vitulos fecerunt sibi. Sed ecce angelus Domini: Agar, inquit, ancilla Sarai, unde venis? Vel quo vadis? Quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio: dixitque ei angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu ejus (ibid.). Nonne similiter sermo Domini per prophetas revocavit, et revocare non desiit per prophetas populum refugum a cultu vitulorum et Baal, cæterorumque dæmoniorum, ad cultum Dei sui? Vix tandem effecit ut tribus Juda rediret ad cultum Dei sui; nam decem tribus scissæ per Jeroboam a domo David nunquam recesserunt a cultu vitulorum, quos Jeroboam fecit; propter quod in Assyrios translatae sunt captivitate indissolubili. Hinc Osce Dominus ipse dixit: Quia non addam ultra misereri domui Israel; sed oblivione obliviscar eorum, et domus Juda miserebor (Ose. ii). Profecto quando tribus Juda pœnitentiam egit, et de Babylo-nica captivitate reversa templum et civitatem reædificavit, tunc ancilla ad dominam suam rediit, et sub manu ejus humiliata est. Tandem libera peperit Isaac, id est fides nobilissima et princeps ex utero Virginis Mariæ Jesum Christum de Spiritu sancto conceptum enixa est. Quo facto vidit Sara filium ancillæ ludentem cum Isaac filio suo? dixitque ad Abraham: Ejice ancillam hanc, et filium ejus: non erim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Sed nimirum vidit liberrima fides carnalem Judæismum ludentem, id est illudentem, imo persequen-tem Christum, Christi apostolos, et ecce electus est cum lege sua populus secundum solam carnem Judæus, ut non sit hæres in regno Dei, ejectus quoque de loco terrenæ possessionis, ut non vacet ei ludere, id est persequi libertatem fidei.

JUD. Si ita est, ut dicis, magna mihi est in Christum tuum causa odii. Nam secundum affectatam similitudinem quam introduxisti, adventus ejus causa mihi est totius mali, causa excidii, captivitatis et dispersionis et longissimæ captivitatis. Populus, antequam iste veniret, eram Dei; nunc jam autem nec populus, nec Dei sum, ut tibi videtur; nimis ergo male mihi propter adventum ejus.

CHRIST. Falsum est. Non propter adventum ejus populus esse desisti, imo propter adventum ejus diutius populus fuisti. Nam propter eum ut nasceretur, reservatus es tu, reservata est tribus Juda, cum decem tribus perpetuæ captivitati adjudicarentur, et reædificata est civitas tua Jerusalem, unde venire oportebat tantam salutem juxta illud: Quia

A de Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem (Isa. ii). Nunquid enim minus peccaverat illud tua terrena Jerusalem, quam Samaria? Imo plus peccasse arguitur per prophetam, dicente Domino ad ipsam Jerusalem: Vivo ego, quia non fecit Sodoma soror tua, sicut fecisti tu, et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit, sed vicisti eas in sceleribus tuis, et justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es (Ezech. xvi). Depone ergo magnitudinem odii et iracundiæ, de qua Psalmista loquitur in persona Christi: Et in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant (Psal. xxxiv, v. xx), quia non propter adventum ejus perdidisti terram tuam; imo propter eum, ut eo nascente veritas Dei, qui repromiserat Abraham et juraverat B fideli David, adimpleretur, tu diutius possedisti eam, quam decem tribus non injustiores, imo justiores te possiderunt Samariam.

JUD. Superius dixisti quia præcepta et judicia, quæ ante reatum vituli data sunt, præcepta et judicia justitiæ fuerunt; et quia per prophetam de illis Deus dixit: Et dedi eis præcepta mea, et judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivat in eis (Ezech. xx). Nonne inter illa prima præcepta justitiæ præceptum est de observatione Sabbati? Sic enim Deus dixit: Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis et facies omnia opera tua; septimo autem die Sabbati Domini Dei tui non facies omne opus, tu, et filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, jumentum tuum, et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cælum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt; et requievit Deus die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei Sabbati, et sanctificavit illum (Exod. xx). Quare ergo vel Sabbatum non custodis? quare præceptum istud contemnis, unum de decem præceptis quæ scripsit in tabulis lapideis dîgitus Dei?

CHRIST. An quia non sabbatizo tecum, transgredior præceptum, et nullum habeo Sabbatum? imo si sabbatizarem tecum, incurrerem Dei odium; dixit enim Deus in Isaia, et ego jam tibi memoravi longe supra: Neomeniam, et Sabbatum et festivitates alias, Kalendas vestras, et solemnitates vestras, odit anima mea. Facta sunt mihi molesta (Isa. i). Recessi ergo a tuo Sabbato, et assumpsi mihi meliorem sabbatizandum, ut sabbatizem primam Sabbati, qua die Christus meus resurrexit, cujus sanguine tu Sabbatum tuum cruentasti, et odibile Deo fecisti. Parasceve enim erat Paschæ tui; aderatque magnus ille dies Sabbati, quando sacrilegium illud consummaverunt patres tui.

JUD. Non primum Sabbati, sed ipsum Sabbatum Deus sanctificavit; non primo diei, sed septimo Deus benedixit; idcirco benedixit, quia in illo requievit.

CHRIST. Quid intelligis in appellatione illius diei septimi; putasne solum spatium ab ortu usque ad occasum solis? Si nihil amplius intelligere vis, ego dico tibi quia non septimus, sed quartus erat ille dies ab eo die quo solem istum visibilem Deo fecit.

Interrogo adhuc quomodo vel quali operatione Deus illa omnia fecit sex diebus?

344 JUD. Dicendo : *Fiat* (Gen. 1); et sicut Psalmista etiam dicit : *Ipsa dixit et facta sunt ; ipse mandavit et creata sunt* (Psal. xxxii).

CHRIST. Ita est, ut dicis. Dicendo fecit, dicendo operatus est, et ab operibus suis septimo die requievit.

JUD. Etiam requievit, et idcirco benedixit diei septimo, et sanctificavit illum.

CHRIST. Quare tu loqueris in die Sabbati? Si enim Deus dicendo omnia fecit, et ab illo modo suæ operationis die septimo requievit, tu qui idcirco sabbatizas, quare dicis quidpiam in die Sabbati? Adhuc et aliud interrogo te, quoniam diem illum sic accipis ab ortu usque ad occasum solis, nunquid tam breviter Deus requievit? nunquid requies ejus requies est unius talis diei? Ego autem dico tibi, quia requiescit adhuc et requiescebat, quando dixit in David : *Ipsi vero non cognoverunt vias, quibus juravi in ira mea : Si introibunt in requiem meam* (Psal. lxiv).

JUD. Fatigas me; et illud ipsum quod scio, pene facis me nescire. Quid enim aliud ego debeo scire, nisi quod palam dicit mihi manifesta facies litteræ? *Sex diebus, inquit, operaberis; septimo autem die non facies opus; quia sex diebus fecit Deus cælum, et terram, et mare et omnia, quæ in eis sunt* (Exod. xx).

CHRIST. O Judæe, benevolentia Dei tuam infantiam lactavit. Utrumque fecit, et intus abscondit secreta sapientiæ suæ, quæ non potuisses capere; et in superficie litteræ lactavit te, ut scires operariis tuis tua viscera non claudere, et fessis in opere tuo non posses requiem denegare. Istam denique intentionem suam in Deuteronomio manifestus edicit. Cum enim loquens de observatione Sabbati dixisset : *Non facies in eo quidquam operis, tu, et filius tuus, et filia, et servus, et ancilla, et bos, et asinus et omne jumentum tuum, et pergrinus qui est intra portas tuas* (Deut. v), statim subjunxit : *Ut requiescat servus et ancilla tua, sicut et tu. Memento quod et ipse servieris in Ægypto; et eduxit te inde Dominus Deus tuus in manu forti et brachio extento; idcirco præcepit tibi, ut observares diem Sabbati* (ibid.). Ad hanc intentionem idem facit prima Sabbati, quod ipsa dies Sabbati; requiescit enim servus meus, et ancilla mea, bos et asinus meus, uno die ex septem diebus. Sed tibi jam melius notum esse cuperem, quid sit sanctificare diem Sabbati secundum requiem Domini; et hinc aliquid dicturus sum, quod et si tu non accipis, accipient libenter discipuli fidei, quorum Deus cor ad intelligendum ea, quæ sunt spiritus, aperuit, ut delectentur remoto velamine videre vultum Moysi. Sex dies primos intellexerunt nonnulli majores nostri sex creaturæ species, quibus mundus constitit, quem in sapientia sua Deus fecit, sicut Psalmista dicit : *Omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii), ipsam autem sapientiam septimum esse diem, in quo revera Deus requiescit; et iste quidem dies numero septimus, natura autem primus est.

Propterea notandum quod Scriptura cum dixisset : *Fiat lux* (Gen. 1), etc., per quam videlicet lucem intelligimus creaturam angelicam, non dixit, factumque est vespere et mane dies primus, sed *factumque est*, ait, *vespere et mane dies unus* (ibid.). Ille namque, qui numero, ut jam dictum est septimus ponitur, natura est primus, et recte septimus ponitur, cum sit primus; quia cum omnia, quæ facta sunt, transeant, et immutentur, ille permanet dies æternus vesperam nunquam habiturus. Iste est qui contra te in Evangelio suo loquitur : *Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura, quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis : Quia blasphematur, quia dixit : Filius Dei sum* (Joan. x). Nam quia Scriptura dixerat : *Et benedixit Deus diei septimo et sanctificavit eum* bene consonat ei dicendo : *quem pater sanctificavit et misit in mundum*, scilicet Deum hominem factum, Verbum incarnatum. Sine igitur me perloqui, quoniam mihi objecisti de sanctificatione Sabbati, quod verbum sanctificationis splendide positum est tam in Exodo quam in libro Deuteronomii. In Exodo : *Memento, ait, ut diem Sabbati sanctifices* (Exod. xx). In Deuteronomio : *Observa, inquit, diem Sabbati, ut sanctifices eum* (Deut. v). Quid, rogo, est sanctificare diem Sabbati, nisi vacare verbo Dei in festivitate sancti otii, et omnibus modis quærere regnum Dei, postpositis cunctis quæ pertinent ad curam carnis? Qui enim sic non egit, nunquid sanctificavit diem Sabbati? *Si averteris, inquit propheta, a Sabbato pedem tuum, non facere voluntatem tuam in die sancto meo, vocaberis Sabbathum, et sanctum Domino gloriosum* (Isa. lviii). Qui sic incipit sabbatizare, hic dum vivit, perficitur, dum de præsentis sæculi transit ingrediens in requiem Domini, et requiescit ab operibus quemadmodum et Deus ab operibus suis requievit.

JUD. Tu neque Sabbathum custodis, neque illam diem, quem Dominicum dicis? negotiaris enim, ambulas, et circa res quaslibet exerceris, et insuper sculptilia facis, et colis ea, contra alterum præceptum Decalogi dicentis : *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me et custodiunt præcepta mea* (Exod. xx).

CHRIST. Ego si in Sabbato Domini, quod est vacare et videre quoniam Dominus ipse est Deus (Psal. xlv), quidpiam admitto, quo impediatur ab illa vacatione sanctoque studio, fateor quia pecco : verumtamen scias quod non mihi eadem quæ tibi posita ratio, neque per omnia servituti æque ut tu obnoxius esse debeo. Tibi enim in ratione observandi Sabbati ob requiem servi et ancillæ tuæ veraciter dictum est : *Memento quod et ipse servieris in Ægypto, et*

eduxerit te inde Dominus tuus in manu forti et brachio extento. Idcirco præcepit tibi, ut observares diem Sabbati (Deut. v). Ego non servivi in Ægypto, sed panem meum comedo, et in me completur illud, quod per Isaiam dictum est: *Apprehendent septem mulieres virum unum in die illa dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur; tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum (Isa. iv)*. Præmiserat autem idem propheta dicens: *Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt extento collo, etc., usque pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, et fortes tui in prælio, et mærebunt atque lugebunt portæ ejus; et desolata in terra sedebit (Isa. iii)*. Illis præmissis continuo subjunxit, quod jam dixi, *apprehendent septem mulieres virum unum*. Tu fuisti illa terrena Sion, elevata mulier, et extento collo ambulans; cum nunquam dicere possis: Panem meum comedam, et vestimentis meis operiar; tantummodo invocetur nomen tuum super me: quippe qui panem nullum, nec vestimentum nullum habebas, imo in Ægypto serviebas **345** advena, sed ut invocares nomen Domini super te, ipse tibi panem et vestimentum alterius dedit, sicut scriptum est: *Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant (Psal. civ)*. Porro septem mulieres, quæ dixerunt, *panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur*, universæ sunt Ecclesiæ mei, id est Christiani nominis, quæ propter invocationem nominis Domini, propter fidem quam susceperunt illius unius viri, cujus et tu esse debuisti, nullas regiones aut labores aliorum quæsierunt sive acceperunt, sed in suis, quas antiquitus possidebant, regionibus commanentes justificationes Domini custodiunt, et legem ejus requirunt. Propter quod ipse Deus ponendo tibi legem terræ in eadem lege dicit: *Mea est enim terra; vos autem coloni mei estis (Lev. xxv)*.

JUD. Nunquid solummodo terra illa, terra Chanaan, quam dedit nobis, terra Domini erat; et non etiam omnis terra Domini est? *Domini est terra, et plenitudo ejus; orbis terrarum, et universi qui habitant in ea; quia ipse super maria fundavit eam, et super flumina præparavit eam (Psal. xliii)*.

CHRIST. Plane omnis terra et plenitudo ejus, Domini est, et ipse post diluvium dedit eam filiis hominum, filiis Noe, dicendo: *Vos autem crescite, et multiplicamini, et ingredimini super terram, et replete eam (Gen. ix)*. Sed considera quid deinceps actum vel dictum sit: Posteriores autem Cham, filii Noe, maximeque Chanaanæi, quorum pater Chanaan, quem in patre maledixit offensus Noe dicens: *Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis (ibid.)* Terram quam acceperant propter scelera sua perdidit; imo et ipsa terra evomit eos, quemadmodum ipse Dominus cum enumerasset ipsa scelera: *Ne polluamini, inquit, in omnibus his, quibus contaminatæ sunt universæ gentes, quas ego eicia*

A ante conspectum vestrum, et quibus polluta est terra, cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos (Levit. xviii). Cavete ergo ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomit gentem, quæ fuit ante vos. Recte ergo suam terram Dominus dixerit, quam per justum judicium possessoribus ablatam sibi retinere voluit, ut haberet in ea memoriale nominis sui, sancta sua tabernacula, et templum, ubi deberet nomen ejus invocari.

JUD. Patri meo terram illam dedit, patri meo Abrahamæ et semini ejus, quod semen ego sum, eodem jure quo dedit, quemadmodum nunc commemorasti, filiis Noe. Quomodo ergo terram illam suam diceret, potius quam terras alias quas aliis hominibus dedit?

B CHRIST. Dedit quidem, quia dare se promisit; sed terra illa non fuit tota promissio, sed quædam superadjectio, ut quærentibus regnum Dei, quo sine dubio promissio tendebat, necessarium non deesset stipendium, quo via vite præsentis indigebat. Cumque terram illam se daturum promisisset; indignos se fecerunt patres tui filii Jacob, qui habitarent in ea, vendendo in servum fratrem suum Joseph. Sed et futurum præsciebat Deus, ut ingressi terram illam contaminarent eam, plus quam contaminaverant gentes, et idcirco non nisi sub conditionibus dare voluit, hoc inter cætera dicens: *Terra enim mea est, vos autem coloni mei estis*. Igitur ego, ut jam dixi, si in Sabbato Domini, quod est vacare et videre quoniam Dominus est Deus (Psal. xlv), quidpiam

C admitto, quo impediar ab illa vacatione sanctoque studio; fateor quia pecco, verumtamen scias quia non eadem, quæ tibi fuerat, mihi quoque posita est ratio, neque per omnia servituti æque ut tu obnoxius esse debeo. Non exigitur a me ut terra mea sabbatizet septimo anno, quia terram meam non accepi ex eo, vel pro eo, cui credidi, Evangelio. Bona tantummodo spiritualia consecutus sum per Evangelium, et idcirco spirituale meum debet esse sabbatum. Tuum sabbatum erat, et est sabbatum servitutis et carnis; meum sabbatum est sabbatum libertatis et fidei. Et ut manifestius dicam, sabbatum tuum unus erat dies, idemque tibi absconditus, quia claritatem ejus ferre non potuisses, nisi velamine vultus Moysi operiretur. Meum autem sabbatum duobus constat diebus; ipsum est enim unus idemque Deus et homo, Christus Jesus, dies primus et octavus; primus quia Deus; octavus quia homo factus, gloria suæ resurrectionis illustratur. Dixi tibi supra, quia dies septimus, cui benedixit et in quo requievit Deus, qui numero ponitur septimus; ipse est natura primus, gratia octavus, quia gratia propter nos homo est factus, et de tuo die septimo, die transitorio, et umbratico, transiens ad octavum me transduxit, ut mihi sit dies octavus, idemque primus, atque in una persona utrumque clara festiuitate concelebrem, scilicet et quia in ipso condita sunt universa in cælis et in terra, visibilia et invisibilia, et quia ipse est principium. primogenitus ex

D

mortuis, et per eum placuit reconciliari omnia, sive A
quæ in terris sunt, sive quæ in cælis sunt (Col. i).

JUD. Si ipse dies erat natura primus, quid necesse erat ut numero poneretur septimus? non poterat dici vel scribi: Primodie Deus requievit, et secundo, et tertio et quarto, quinto, et sexto, et septimo opera tua fecit.

CHRIST. Vobis, quibus vel propter quos Scriptura condebatur, idcirco post dies operum recte positus est dies requietionis, in quo Deus et antequam operaretur quiescebat, et postquam operatus est requiescit, quia nos non de requie ad operandum vocamur, sed post opera, cum bene operati, et creaturis Dei bene usi fuerimus, in requiem ingredi-mur, quandoquidem resurgemus dupliciter, id est tam secundum animam quam secundum corpus, B quicumque Jesu Christi secundum prædictas rationes primum et octavum esse diem fideliter et cum dilectione credimus. Hæc tibi de Sabbato responderim; jam præcepti de eo quod objecisti, quod alterius quoque præcepti de Decalogo transgressor sim, quod dictum est: *Non facies tibi sculptilia, non adorabis ea, neque coles* (Exod. xx); similiter quæ vera sunt responderem, sed prius est ut peragam quæ superius cœpta fuerant de sacrificio carnis et sanguinis, quod in lege per Moysem ordinatum est, et de sacrificio panis et vini quod Christo juravit Dominus secundum ordinem Melchisedech. Et hoc quidem facere insistam; sed ut benevolam te reddere queam ad audiendum, persuadere cupio quatenus deponas animi contemptum, quo soles con- C temnere nationes gentium, te solum existimans nobilem populum, aut omnium populorum nobilissimum.

JUD. Recte ego sic existimo, quia Judæus ego, sive Judaicus populus, non sum sicut cæteri homines, sicut cæteræ gentes sunt. Nunquid tu ipse aliter sentis, aut de nostri nobilitate generis contrariam sententiam proferre vis?

CHRIST. Ego sententiam proferre non cupio contrariam veritati; sed si de nobilitate carnis gloriari vis, ego tibi veraciter demonstrare possum quia non est unde gloriari possis. Et 346 ut breviter hoc faciam, dic mihi nunc in quibus hominibus nobilitas generis tui maxime claruerit.

JUD. In regibus nostris, maxime in David, et in Jerusalem civitate Dei, in templo, et in omni gloria ordinis sacerdotalis et levitici.

CHRIST. In primis de tota tribu regia, tribu Judæ, quæ nobilissima fuit, ego tibi dico quia si id quod verum est attendisses, nunquam dixisses contra Dominum meum: *Nos non ex fornicatione sumus nati* (Joan. viii); fornicata quippe est Thamar; nurus Judæ, cum eodem socero suo, et concepit Phares et Zaram, de quibus tota Judæ tribus propagata est; Levi quoque de quo fuerunt omnes familie sacerdotales atque leviticæ, de Lia quæ per fraudem subintroducta fuit Jacob, cum ille pro Rachel servierit, progenitus est. Et si rite consideres, soli duo Joseph et Benjamin de legitima conjuge procreati sunt. Unde et idem pater Jacob ad decem filios suos: *Vos scitis, ait, quod duos filios genuerit mihi uxor mea. Egressus est unus, et dixistis: Bestia devoravit eum, et lucusque non comparet: si tuleritis et istum Benjamin, et aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum dolore ad inferos* (Gen. xlv). Solam ergo Rachel uxorem legitimam intelligi voluit, ubi hæc dixit; et sicut fuit, quia videlicet sex filii de subintroducta Lia, et quatuor de ancillis nati sunt; et, sicut jam dictum est, pro sola Rachel sibi desponsata ille servivit. Quid dicam de patre Abraham? Genere Chaldæus exstitit, cæteris hominibus similis. Hæc dicens nequaquam gentem tuam sive Israeliticam generis seriem volo haberi ignobilem; constat enim illam fuisse nobilem valde. Sed hoc intendo, ut scias quia nobilitas ejus non fuit secundum carnem, sed fuit secundum fidem.

LIBER TERTIUS.

CHRIST. Præcedente disputationis nostræ breviculo satis demonstratum esse arbitror, quod carnalia legis sacrificia non jussa, sed permissa; non postulata fuere, sed ultro ab hominibus illata. Unde ne adhuc dubites, recale quis primus fuerit litator ejusmodi sacrificii; et vide utrum jussus, Scriptura teste, litaverit, an non.

JUD. Abel primus litator fuit, sicut scriptum est: *Fuit autem Abel pastor ovium, et Cain agricola; factum est autem post multos dies ut offerret Cain de fructibus terræ Domino munera; Abel quoque obtulit de primogenitis ovium gregis sui, et de adipibus eorum* (Gen. iv). Et quidem neutrum illorum iugo jussus esse ut offerret; verumtamen prius placuit Domino sacrificium de primogenitis ovium; respexit enim Dominus ad Abel, et ad munera ejus (ibid),

quam oblatio de fructibus terræ, cujuscunque generis fuerint: sequitur enim: *Ad Cain vero, et ad munera ejus non respexit* (ibid.).

CHRIST. Certe quod ad fructus terræ, munera Cain, non respexit Dominus, culpa fuit ipsius Cain, quia bene quidem obtulit, sed male divisit, cor suum sibi in infidelitate retinens, et rem suam Domino offerens; cum offerret Abel semetipsum, sive cor suum, Domino per fidem, et rem suam per dilectionem. Nam de fructibus terræ cum fide offerre, præsertim oblationes panis et vini, laudabile Deo placitum non minus animadvertis, ubi jam tunc temporis quis obtulit, licet Scriptura nusquam ante diluvium memoraverit, maxime quia recenti post diluvium tempore tam insigniter Scriptura quemdam pro hujusmodi oblatione commemoravit, ut diceret:

At vero Melchisedech, rex Salem, proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Altissimi, benedixit ei, videlicet Abraham (Gen. xiv). Et qui benedictiones acceperat in promissione, benedixit sacerdos hujusce sacrificium. Dico ergo quia semper plus placuit et plus placere debuit sacrificium panis, et vini, quam sacrificium cujuslibet bruti pecoris, Scriptura quoque testante, quæ istud hoc modo præfert: *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix). Verumtamen hoc te scire et concedere oportet, quia neutrum illo adhuc tempore sacrificium jussum est; sed utrumque prout merebatur fides voluntarie offerentium, verbi gratia, fides Noe, fides Melchisedech, ab uno eodemque Deo susceptum est.

JUD. Si jussum non erat, unde habebant ut offerrent? quæ causa hominibus suggestit, ut offerrent quidpiam Creatori cuncta possidenti, si non ipse prior jussit?

CHRIST. Causa sacrificii vel muneris, quod in sacrificium Domino deberet offerri, peccatum fuit. Nisi enim peccatum accidisset, nullo sacrificio, nullo redemptionis munere nobis opus fuisset: Ipsum autem peccatum comedendo admissum fuit; per cibum hominem inobedientem, hominem similitudinis Dei nimium appetitorem, comprehendit et morti tradidit. Nam cibus ille, ligni vetiti fructus, res quidem parva fuit, et apud Dominum secundum se nullius momenti, sed intentio comedentis nimis magna, nimisque fuit horribilis, secundum verba illa serpentis: *Comedite et eritis sicut dii* (Gen. iii). Nonne hoc fuit peccatum Diaboli, qui primus in cœlo appetivit similitudinem Dei? Igitur quia rapiendo vetitum et comedendo, peccatum admissum fuit; ratio justitiæ postulabat sacrificium Deo offerri, quod tanti esset pretii, ut comedendo illud satis fieret et recompensaretur rapina illius cibi quem homo tali intentione comedit. Sed ubi, vel unde homo tale quid acciperet, tale quid invenire posset? Nihil ergo Deus homini super sacrificio jubere voluit, aut jubere debuit quia sciebat eum nihil habere, quo peccatum ejus posset redimi. At ille, videlicet homo fidelis, qualis fuit Abel, qualis fuit Noe, qualis fuit Melchisedech, qualis fuit Moyses, recuperare gestiens gratiam Creatoris fuit, venit voluntarius, voluntarie sacrificavit, voluntaria munera obtulit, qualia vel quanta consequi potuit de laboribus suis; ille de gregibus suis, in quorum cura laboravit; ille de fructibus terræ, qui majore cura labore acquiruntur, quorum videlicet fructuum terræ panis et vinum præcipua sunt, et cum labore maximo veniunt. Nam *in sudore vultus tui*, ait Dominus, *vesceris pane tuo*, et cum operatus fueris terram, non dabit fructus suos, sed *spinas et tribulos germinabit tibi* (ibid.). Vidit Dominus voluntarios offerentes, et ad munera eorum respicere dignatus est, cum nullo horum indigeret, juxta quod Psal-

mista: *Dixi, inquit, Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (Psal. xv). Vidit et accepta habuit, prout offerentium merebatur fides; et oblata sive accepta sic honoravit, ut in illis rebus, quas offerre vel sacrificare præparaverant, sacramenta poneret illius unici sacrificii, quod solus ipse dare poterat, quo solo posset homo a peccatis vel a morte redimi. Hoc est quod nos dicimus et scimus; tu autem scire vel audire non vis quid in sacrificiis animalium quæ ultro offerebantur, ut jam dictum est, causæ suberat, propter quam Deus ritus eorum sic et sic consumi, et quædam omnino præcepit incendi, sic et sic sanguinem fundi vel aspergi, adipemque totum adoleri, et cætera ritu diligentissimo pertractari. Omnia fieri jussit in mysterio sacrificii venturi, sub figuris sanctis, et mysticis, juxta quod ipse quodam loco dixit ad Moysen, ut jam longe superius memoratum est: *Inspice et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est* (Exod. xxv). Porro in sacrificio panis et vini, quod tu ipse nosti, et jam supra dictum est, primus protulisse legitur Melchisedech, causam per semetipsum, virtutemque posuit ejusdem veri sacrificii (53): Causam quia jam venit; virtutem, quia remissionem peccatorum hoc sacrificium operatur, non jam in spe, sed in re, illi qui fideliter sumit; quod illis carnalibus sacrificiis impossibile fuit.

JUD. Causam, dicis, et virtutem posuit. Quis, rogo, posuit?

CHRIST. Ille nimirum, in quem illud, quod jam supra memoravi, dictum est: *Juravit Dominus et non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech* (Psal. cix).

JUD. Quis enim ille est? Scio quo tendis, videlicet ad Jesum Christum, quem crucifixerunt patres mei. At ille ubi sacerdos demonstratus est? Ubi consecratus ille fuit vel sacrificium obtulit?

CHRIST. Nusquam in ordine Aaron sacerdos fuit, nec esse debuit, quem videlicet ordinem sacerdotii solum attendis; sed in ordine, vel secundum ordinem Melchisedech. Quid iterum stupidus astas? Quid hæres? O Judæe, quæcumque loquuntur Scripturæ aut vera sunt, aut non; sed dicere quis audeat quia non vera sunt? Si autem vera, imo quia vera sunt, quære aliquem, in quo completa sit veritas Scripturarum; et non invenies, nisi hunc unum Jesum Christum. Non longe, nec in multa Scripturarum spatia, quæ latissima sunt, nunc mitto te; hunc unam brevem psalmum scrutare, de quo est versiculus iste: *Juravit Dominus, et non pœnitebit eum; et invenies et sacerdotis personam, et sacerdotii ordinem, et ordinis virtutem, et præcedentis in virtute sua sacerdotis gloriam et honorem, sessionis ejus altitudinem, et fere quidquid magnum et victoriosum ego per Evangelium didici de Jesu Christo, filio David, domino David. Dico tibi, quia passus et mortuus est, et propter hoc illum Deus exaltavit exaltatione ascensionis in cælum multis videntibus. Quid*

aliud loquebatur idem psalmus ultimo versiculo: *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput?* Dico tibi, quia sedet nunc a dextris Dei, secundum carnem Filius David, et secundum divinitatem Dominus David. Quid aliud erat in primo versiculo ejusdem psalmi: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis?* Dico tibi, quia regnum et sacerdotium ejus a Jerusalem incipiens, ad gentes sese extendit; et inter inimicos suos, Judæum scilicet et gentilem, crevit nomen ejus, et prædicatur ipse Dominus omnium; et propterea Judæi captivi ducti sunt inter gentes quæ credunt in eum, quia inimici ejus sunt, et amici per fidem esse noluerunt. Quid aliud ille versiculus ejusdem psalmi sequitur: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: Dominare in medio inimicorum tuorum?* Dico tibi quia antequam ipse homo factus visibiliter appareret, ante cælum et terram, ante omnem creaturam visibilem, seu invisibilem, ipse Deus apud Deum erat, natus ex corde Patris, coæternus illi et consubstantialis. Unde et principium recte semetipsum pronuntiavit, sicut et Pater principium est. Quid aliud sequenti versiculo loquitur psalmus iste: *Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te?* Dico tibi quia ipse est Judex vivorum et mortuorum et in die judicii cunctos impios, tam gentes quam gentium reges, judicabit, justos autem et humiles glorificabit. Quid aliud ei vel de eo dicitur duobus versiculis sequentibus: *Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges. Judicabit in nationibus, implebit ruinas, conquassabit capita in terra multorum?*

JUD. Tu Scripturas tuo sensu tractare consuevisti et ducis ac reducis, ut jam dixi, qualem in partem vis.

CHRIST. Non ego sensu meo Scripturas involvo, sed tibi ostendere cupio quia, sicut Ezechiel vidit et scripsit, *rota est in medio rotæ* (Ezech. 1), id est Scriptura evargelica, quam tu non accipis, stat fundata in manifesta auctoritate veteris Scripturæ, legalis et prophetiæ. Scio quod in isto gravaris, et abhorres quod tibi ad videndum ingeritur; etenim istud quoque non tacuit aut ignoravit propheta jam dictus; nam *statura quoque, ait, erat in rotis, et altitudo et horribilis aspectus* (ibid.). Nunc ad illud revertar quod ex adverso interrogaveras. Dixisti enim: Ubi ille, quem crucifixerunt patres mei, sacerdos demonstratus est? ubi in sacerdotem consecratus fuit? ubi sacrificium obtulit? Ego autem dico, et dixi tibi quia nusquam in ordine Aaron sacerdos fuit, aut esse debuit; sed in ordine vel secundum ordinem Melchisedech. Quod nisi fecisset, nisi ad illum ordinem transisset, quomodo juramentum Domini staret, quem mentiri impossibile est? **348** Nam cum juramento dixit Dominus: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Si non esses cordis nimium duri et aversi, saltem propter

(54) Rup. l. III De operib. Spiritus sancti, c. 23. Vide Ap. pro Rup.

A hoc, quia Dominus juravit, sentire et consentire sic oportuisse omnia fieri quomodo Jesus Christus fecit. *Qua enim nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit: Accipite et manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite in meam commemorationem, quotiescumque bibetis* (I Cor. XI). Ibi sacerdotio functus est secundum ordinem Melchisedech, post esum agni faciens sacrificium panis et vini. Ubi completum est desiderium omnium sanctorum, qui non habentes sacrificium sufficiens ad expiandum peccatum, præparaverunt sacrificare quod potuerunt: de quibus et Jacob in benedictionibus B Joseph: *Benedictiones, inquit, patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus, donec veniret Desiderium collium æternorum* (Gen. XLIX)(54). Hoc facientes sive sumentes nos competentiantidoto curamus servato ordine justitiæ, ut quia crediderunt homines primi illud quod non videbant: scilicet, homo illi, secundum dictum serpentis, virtutem inesse effectivam divinitatis, sive divinæ similitudinis, illud comedendo mortui sunt. Credamus nos econtra illud quod non videmus carneis oculis, scilicet sacrificio panis et vini, secundum dictum Filii Dei, veritatem inesse carnis et sanguinis ejus, ut comedendo vivamus, consecuti per hoc remissionem peccatorum.

JUD. Forsitan hoc itidem dices mihi de sacrificio illo panis et vini, quod de Baptismo dixisti mihi? scilicet quod virtus ejus ad inferos descenderit, et omnes, qui illi erant, eodem cibo refecti sunt et potu.

CHRIST. (55) Plane hoc dico, quia idcirco, Dominus meus Jesus Christus secundum id quod Deus, Dei Verbum, diciturque et est vere panis angelorum, visitatione sua refecit et pavit omnem multitudinem animarum fidelium, et secundum corpus, in eundem ventrem terræ receptus, quo sepulta fuerant corpora illorum, factus est eis cibus terræ ut resurgant in vitam æternam: ob cujus rei fidem sive testimonium, jam nunc multa cum eo sanctorum corpora surrexerunt. Quod in illa specie in qua pependit in cruce et sepultus est, tunc illis prioribus contulit, hoc nobis idem residuis confert in istis speciebus panis et vini dum abluti sacramento sanguinis et aquæ, quæ utraque tunc fluxerunt de latere ejus, jam mortui, et mundati a peccatis (eorum maximum erat opprobrium peccati originalis) comedamus et bibamus, ut jam dixi contra illum cibum primæ prævaricationis, ut simus filii Dei.

JUD. Tu si velles, melius aliquid loquereris de lege sancta Dei, lege Moysi, et sacro ordine omnis sacrificii. Tu omnino sic loqueris ac si in tuo tantum sacrificio, et non in sacrificiis legis, peccati remissio sit. Nonne in lege Dominus dicit: *Rogabitque pro*

(55) Rup. l. II in Exod. c. 6; l. III De sap. c. 2; l. X in Matth., et Joan.

eo sacerdos, et pro peccato ejus; et remittetur ei? (Levit. iv). Aut nunquid tantummodo semel hoc dicitur. Nimirum et in oblatione cujuscunque animæ, sive quæ juramenti sui oblita fuerit, sive quæ cæremonias per ignorantiam prævaricata fuerit, et in cæteris hujuscemodi remissio legitima proposita est, dicendo: *Rogabitque pro eo sacerdos, et dimittetur ei.* Horum tu aut non meministi aut cum non immemor esses, dissimulasti, ut ordinem sacrificii tui super-exaltares, ordinem autem meum deprimeres. Similiter cum de pacto, quod pepigit Dominus cum Abraham patre meo propter solam, ut dicis, fidem, multa superius dixeris, de pacto vel fœdere, quod pepigit in monte Sinai, super sermonibus legis nimis ad loquendum negligens exististi.

CHRIST. De pacto illo quid ego loquerer, nisi quia irritum factum est? An non prophetæ istud, imo in prophetis Dominus loquitur? Exempli gratia: *Ecce, inquit Jeremias, dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum in die quando apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti; pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus: sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel (Jer. xxxi), etc.* Porro pactum fidei, quod cum Abraham pepigit, super quo etiam, sicut juraverat Abraham, juravit iterum David, irritum fieri non potuit. Hinc apud eundem Jeremiam idem Dominus dixit: *Si irritum potest fieri pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte, ut non sit dies in tempore suo; et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus (ibid. xxxiii).* Item: *Si pactum meum inter diem et noctem, et leges cælo et terræ non posui, equidem et semen Jacob et David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, et Isaac, et Jacob (ibid.).* Pactum illud, super quo tu quereris, non tam firmum sive tam firmiter positum fuit, quod posset dissolvi absque detrimento justitiæ, et veritatis Dei.

JUD. Quomodo magis pactum legis dissolvi potuit, salva veritate Dei; quam illud pactum, ut dicis, fidei pactum, quod pepigit cum Abraham et eum David?

CHRIST. Rationem, si vis, cito intelligere poteris: Nonne illud volumen fœderis de quo ita legis: *Assumensque Moyses volumen fœderis legit audiente populo, etc. usque hic est sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his (Exod. xxvi);* nonne, inquam, volumen illud totum sub conditione scriptum fuit? Sic quippe sermones illos, quos in illo volumine scribi jusserat, Dominus exorsus est: *Vos ipsi vidistis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum, et assumpserim mihi. Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis (Exod. xix), etc.* Nunquid ita conditionaliter in promissione aut in repromissione ad

Abraham et ad David locutus est? Non utique; sed absque conditionis interpositione ad Abraham: *In semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii).* Et alibi: *Suspice cælum, inquit, et numera stellas, si potes; sic erit semen tuum (Gen. xv).* Ad David autem: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxx).* Et alibi: *Cumque completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum ejus. Ipse ædificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum (II Reg. vii).* Hujusmodi promissiones, quoniam absque conditione dictæ sunt, non potuerunt irritæ fieri, salva veritate Dei; illæ autem promissiones legis, quoniam conditionaliter dictæ sunt, si audieritis vocem meam, si custodieritis pactum meum, etc. irritæ factæ sunt non infirmata veritate Dei, et irritæ fieri cœperunt jam tunc a reatu vituli. Hæc ut ita esse magis ac magis rite perpendas, 349 dic mihi: Quando iratus propter illum vitulum dixit ut disperderet eos? Quomodo quid dicendo tenuit eum Moyses stans in confectione in conspectu ejus? Recole verba ipsa hominis tenentis Deum dicentem: *Dimitte me, ut iroscatur furor meus (Exod. xxxii).*

JUD. Verba illa orantis Dominum satis in promptu sunt: *Recordare, ait, Abraham, Isaac et Jacob, servorum tuorum, quibus jurasti per teipsum dicens: Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cæli, et universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro (ibid.).*

CHRIST. Cur non dixit: Recordare fœderis, quod nuperrime nobiscum pepigisti, cujus ego internumtius dixi: *Hic est sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his?* Videlicet quia per commemorationem istam nihil haberet fortitudinis, cum jam ex parte populi violatæ essent conditiones illius fœderis. In illo fortis fuit, et Deum tenere potuit, quia sine conditione, ut jam dictum est, Abraham promisit, et juravit. Eadem fortitudine utebatur et David quando sollicitus ne, propter peccatum quod fecerat in Uriam Ætheum, indignus haberetur promissione qua promiserat illi, et juraverat Deus nasci de semine ejus regem sempiternum, dicebat: *Miserere mei, Deus, ut justificeris in sermonibus tuis (Psal. l).*

JUD. De differentia pacti et pacti, promissionis et promissionis satis abunde dixisti, et scientiam tuam plurimam ostendisti. Ego autem prius et maxime illud proposueram, quod in ordine meo in sacro ritu sacrificiorum legalium manifeste datur et enuntiatur remissio peccatorum, Scripturamque ostendi ex ore dicentem Domini: *Qui sic vel sic peccaverit, offeret hoc vel illud rogabitque pro eo sacerdos, et dimittetur ei.* Tu ergo frustra soli tuo, quod dicis secundum ordinem Melchisedech, sacerdotio remissionem peccatorum ascribis.

CHRIST. Et de hoc tibi respondere paratus sum, nec oblitus eram; sed cum duo proposuisses, simul de utroque respondere non poteram. Novi planè

quia dixit Dominus, et verum esse oportet quod dixit, *rogabitque pro eo sacerdos, et dimittetur ei*. Sed nunquid omnis dimissio ubicunque nominatur, sufficiens et perfecta debet intelligi? Repugnat valde illud, quod cum dimisisset Dominus peccatum populi, et placatus esset ne faceret malum quod locutus fuerat, postmodum ait: *Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum* (Exod. xxiii), et quidem meliorem constat esse dimissionem illam qua dictum est, *rogabitque pro eo sacerdos, et dimittetur ei*. Verumtamen ad quantitatem sive æqualitatem non pertingit hujus remissionis quæ datur in sacrificio panis et vini, sacrificio corporis et sanguinis Domini. Aliud namque est in remissione solummodo dimitti pœnam, aliud non solum dimitti pœnam, verum etiam conferri gloriam. Sunt ergo tres modi dimissionis; est enim dimissio exigua, qua ita dimittitur peccatum ut ad præsens non inferatur temporale malum, pro quo multi solliciti sunt, sicut Achab, et sicut Ninivitæ fuerunt; et est maxima dimissio, qua ita dimittitur peccatum ut peccator non solum evadat pœnam, sed et gloriam consequatur æternam. Harum media dimissio erat, qua in lege dimittebatur peccatum, ut propter illud apud inferos non puniretur anima, non jam in re, sed in spe habens gloriam vitæ æternæ, quæ non nisi in semine Abrahamæ, quod est Christus, danda vel implenda erat; de illa spe sanctorum apud inferos expectantium, priori libello cum testimoniis Scripturarum latius tractatum est.

JUD. Ubi vis immoraris, et declamata jamdudum importunus iteras ac replicas, et illud in quo tenebam te, aut oblitus es, aut dissimulando devitas. Dico enim te idololatriæ cultum non reliquisse, sed immutasse; et contra sacræ legis præceptum dicentis: *Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra: non adorabis neque coles ea* (Exod. xx), tu sculptilia facis, et colis ea.

CHRIST. Ego similitudinem facio et adoro humilitatis Dei Altissimi, qui cum sit homo, ipse Altissimus est, sicut testatur psalmus dicens: *Homo natus in ea, ipse fundavit eam Altissimus* (Psal. lxxxvi); et hoc faciendo longe fugio judicium diaboli, in quo secum hominem reum statuit, peccando ipse prior in eo quod dixit: *Ascendam super altitudinem nubium; similis ero Altissimo* (Isa. xiv): et promittendo homini eandem similitudinem Dei, dixit Evæ: *Conedite, et eritis sicut dii* (Gen. iii). Per hoc namque satis evidenter me significo multum dissentientem esse, et longe recessisse animo ab illa præsumptione sacrilega, cum ego illius in cruce pendentis adoro humilitatem, cujus ille rex filiorum superbie regnantem in cælo contempsit majestatem.

JUD. *Simulacra gentium*, ait Psalmista, *argentum et aurum, opera manuum hominum; os habent et non loquentur, et cetera usque, similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis* (Psal. cxiii).

A Et in Isaia loquitur dicens: *Nunquid est Deus absque me, et formator quem ego non noverim? Plastæ omnes idoli nihil sunt. Quis formavit Deum, et sculptile conflavit ad nihilum utile? etc. usque; cor insipiens adoravit hoc, et non liberavit animam suam, neque dicit: Forte mendacium est in dextera* (Isa. xlv).

CHRIST. Et idem Deus postmodum apud eundem prophetam dicit: *Ecce ego levabo ad gentes manum meam; et ad populos exaltabo signum meum. Vultu demisso in terram adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent* (Isa. xlix). Inter medium istorum, quæ ab uno eodemque Domino dicta sunt, sic medium tene: ut merito detesteris simulacra gentium, et tamen adorare debeas aliquod signum, *quoniam exaltabo*, inquit, *signum meum*: et ad ipsum conversus, *vultu inquit, in terram demisso adorabunt te*.

JUD. Tu illud medium ostende; tu mihi, si potes, modum expone quo unquam liceat homini, facto ad imaginem Dei, simulacrum aliquod, aliquod opus manuum adorare.

CHRIST. Primum hoc dico tibi, quia illud super quo mihi calumniaris, simulacrum non est de simulacris gentium; neque enim gentes, quoadiu gentes, id est gentiles sunt vel fuerunt, tale simulacrum adorant, sive adoraverunt. Et mihi manifesta horum distantia est, quia simulacra gentium cuncta mendacia sunt; istud autem simulacrum non mendacii, sed summæ veritatis est signum. Qui ergo simulacra gentium facit et adorat, mendacium facit, et mendacium adorat.

C JUD. Absque ulla distantia, absque aliqua exceptione dixit Deus qui non mutatur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra* (Exod. xx).

350 CHRIST. Et ipse postmodum ad Moysen: *Facies*, inquit, *duos cherubim aureos et produciles ex utraque parte oraculi. Cherubim unus sit in latere uno oraculi, et alter in altero. Utrumque latus propitiatorii tegant, expandentes alas suas, et operientes oraculum, respiciantque se mutuo, versis vultibus in propitiatorium* (Exod. xxv). Et in libro Numeri scriptum est: *Fac serpentem æneum*, ait Dominus, *et pone eum pro signo. Qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit pro signo: Quem cum percussi aspexissent sanabantur* (Num. xxi).

JUD. Et si jussit Deus illa fieri, non tamen jussit, imo vetuit adorari, sive coli quæcumque ejusmodi.

CHRIST. Plane non jussit, neque voluit ea coli; imo ne colerent ea prout ad idololatriam juveniles animi, capti pulchritudine formarum sive metalli, abscondita esse voluit, intacta videri prohibuit. *Cum*, inquit, *involverint Aaron, et filii ejus sanctuarium, et omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Cohat, et portent involuta, et non tangant vasa sanctuarii, ne moriantur* (Num. iv). Item: *Aaron et filii ejus intrabunt; ipsique disponent opera*

singulorum et dividunt quid portare quis debeat. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in sanctuario priusquam involvantur, ne forte moriantur (*ibid.*).

JUD. Unde hoc habes quod si visui patuissent illi cherubim, colerentur, et ita qui vidissent morerentur; et quod idcirco dixerit Deus: Alii nulla curiositate videant, alioquin moriantur?

CHRIST. Narrat Scriptura de rege Ezechia, quia ipse confregit æneum serpentem quem fecerat Moyses; eiq̄dem usque ad illud tempus filii Israel adolebant ei incensum (*IV Reg. xviii*). Si ergo potuerunt colere æneam similitudinem serpentis, quanto magis, vel citius coluissent aureas similitudines sanctorum Cherubim? Igitur quod vetuit Dominus dicens: Non facies tibi sculptile neque omnem similitudinem, quæ est in cælo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra (*Exod. xx*); idcirco vetuit ne facturam eorum subsequeretur cultura, unde et subjunxit, non adorabis neque coles ea, et recte, quia nihil erat in cælo, sive in aquis, cujus similitudo jure adorari deberet aut coli, præter Deum cujus substantia incircumscrip̄ta esset invisibilis, et cujus nullam viderant similitudinem, ut eam posset artifex imitari. Hinc Moyses in Deuteronomio dicit: Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Oreb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminæ (*Deut. iv*), etc. Itaque non contra me, sed pro me facit illud præceptum legis, videlicet adversus Humaniformios contra quos Christianitati aliquando labor exstitit, ut manifesti convincerentur erroris, dicentes hominem secundum facturam corporis factum esse ad imaginem Dei. Contra me, ut jam dictum est, non facit, quia videlicet tunc quidem non videbatur aut visus erat in terra Deus cum hominibus conversatus; nunc autem in terra visus est, et cum hominibus conversatus est in illa specie (*Baruch. iii*), quam optime novit Deus et homo Christus, et hic idem crucifixus. Proinde similitudinem ejus facio, et hanc adoro, non vana spe sanitatis et salutis in fide vel per fidem ejus, qui pro me secundum hanc similitudinem in cruce pependit. Si enim serpentem æneum pro signo positum percussi aspicientes sanabantur, non utique serpentem viventem, sed inanimatam serpentis similitudinem, quanto magis ego signum hoc aspiciens, de quo, ut jam supra memini: Ecce ego, inquit Dominus, levabo ad gentes manum meam et ad populos exaltabo signum meum (*Isa. xlix*); quanto magis, inquam, ego aspiciens et vultu in terram demisso, adoro hoc signum, et pulverem pedum illius lingens sanari debeo a morsibus sive percussionibus serpentum (*ibid.*), id est a vitiis et peccatis, quæ sunt percussiones malignorum spirituum?

JUD. Ergone signum illud, quod adoras, signum est Dei, et non potius hominis mortui? Nam Deus ad Moysen dixit: Non enim videbit me homo, et vivere potest (*Exod. xxxiii*); hic autem et visus ab hominibus, et comprehensus, et occisus est.

A CHRIST. Deus invisibilis est; et ut videretur homo factus est: neque enim ignota est causa hæc rite recolentibus, quod primum in Exodo, et deinde in Deuteronomio scriptum est: *Perterriti ac parore concussi steterunt procul dicentes Moysi: Loquere tu nobis, et audiemus. Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur (Exod. xx)*, etc. Hujus rei memor ipse Dominus ad Moysen dixit: *Audivi vocem verborum populi hujus, quæ locuti sunt tibi; bene omnia sunt locuti (Deut. v)*. Et ipse Moyses ad populum: *Prophetam, ait, de gente tua, et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsum audies, ut petisti a Domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei; et ignem maximum hunc non videbo amplius, ne moriar. Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus; loqueturque ad eos omnia quæ præcepero ei. Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo adire noluerit, ego ultor existam (Deut. xxviii)*. Hæc et cætera, quæ longum est hic enarrare, perspicuum faciunt omni oculos habenti ad videndum, et aures ad audiendum, quod idcirco Deus homo factus est, quia non poterat visio substantiæ ejus ab homine videri, videlicet propter antiquas inimicitias, quarum paries stabat inter Deum et homines ex peccato primi hominis. Hinc est illud, quod tu legere aut intelligere nondum vis: *Deum nemo vidit unquam. Unigenitus filius qui est in sinu Patris ipse enarravit (Joan. i)*, id est soluto pariete inimicitiarum visionem Dei hominibus ostendit. Iste est propheta ille, de quo Moyses, ut dictum est: *Prophetam, ait, de gente tua, et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, etc.*

JUD. Ecce duo dii, Deus Pater, et Deus unigenitus Filius. In lege autem scriptum est: *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est (Deut. vi)*. Et alibi: *Ego Dominus, et non est amplius; extra me non est Deus (Isa. xlv)*.

CHRIST. Nunquid unigenitus Filius hoc de semetipso, aut alius qui de illo dixit ex omnibus assertoribus ejus, quod sit extra Deum Dominus? Nunquid illud, quod jam memoravi, unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, hoc dicere est quod extra Deum aut præter Deum Deus sit. *Ego, ait, ipse in Patre et Pater in me est (Joan. xiv)*. Non igitur duo dii; quia non extra Patrem Deum Filius Deus; imo in sinu Patris est unigenitus Filius.

351 JUD. Qualemcunque, quantumcunque facias vel esse velis Christum tuum, ego tibi dico quia quod adoras nec Deus est, nec homo.

CHRIST. Sed utrumque figurat imago. Jam tibi supra dixi quia non adoro simulacra gentium, sed adoro veritatis signum; quam, videlicet, veritatem gentes, quandiu gentes erant, nescierunt.

JUD. Et tamen adoras simulacrum opera manuum hominum. Dicit enim Scriptura: *Similes fiunt illis qui faciunt ea (Psal. cxiii)*.

CHRIST. In quo similes, in corpore, an in anima? A Si in corpore dicis, hoc nunquam factum est, ut corpus hominis simulacra facientis simile fieret illis. Si autem in anima, oportet ut ita dicas: Similes illis fiant quorum sunt simulacra. Et ita fiat, quia revera similes sunt homines illis quorum simulacra faciunt, in quorum simulacris confidunt: exempli gratia, quando patres tui *initiati sunt Beelsegor, et comederunt sacrificia mortuorum (Psal. cv)*, eidem Beelsegor, scilicet Priapo turpissimo, similes facti sunt, scortando cum Madianitis mulieribus secundum exemplum Priapi, quem constat fuisse scortatorem nimium. Sic et de cæteris gentium monstris, si secundum animam intelligis, *similes illis fiant qui faciunt ea*, recte intelligis, scilicet quod cum Jove, et Mercurio, cum Junone et Venere simili damnatione damnentur qui simulacra eorum faciunt, *et qui confidunt in eis (Psal. cxiii)*. Quid mihi consequenter evenit, nisi ut faciens simulacrum Jesu Christi Filii Dei, propter me crucifixi, et adorans hoc signum sanctæ ejus humilitatis, similis fiam illi, simque et ego filius Dei, scilicet per gratiam adoptionis? Quid nunc econtra dicis? Ut video, imo ut jamdudum certissime scio, in omnibus deficiis, et toto animo fugis, cum effugere non possis, et completur in te illud quod inter cæteras maledictiones legis pronuntiavit, et excelsa voce pronuntiari jussit Moyses, in quo tu confidis: *Tradat te, inquit Deus, corruentem ante hostes tuos. Per unam viam egrediaris contra eos, et per septem fugias (Deut. xxviii)*. Hoc dupliciter, id est tam corporaliter quam spiritualiter, in te completum est: Corporaliter nimirum in eo quod ante hostes tuos, scilicet ante Romanos milites corruisti: quia contra eos per viam unam egressus, contra eos per septem fugisti, id est per fiduciam unius munitæ civitatis contra eos pugnare ausus, per omnes terras dispersus es qui gladio superfuisti; spiritualiter vero, quia in una re, scilicet in carne Abrahamæ gloriabundus, ante omnes homines veritatem quærentes, quibus odiosum te fecisti, quotidie corruis, et dum in eo solo quod jam dictum est, scilicet quod secundum carnem et Abraham es, nimium confidens, et contra me egrediens, per septem vias, id est per omnes veritatis Scripturas convictus terga vertis, malens fugere veritatem D quam credere veritati.

JUD. Ergone tu mihi hostis es, et ante te sicut ante hostem corruo? Ubi est quod dicebas quia salutem meam quæreres, cum profiteris quod agas hostiliter?

CHRIST. In Psalmo scriptum est: *Perfecto odio oderam illos (Psal. cxxxviii)*. Perfectum quippe odium est, ubi odio habentur non homines, sed hominum errores; tunc maxime quando cum errore erroris quoque defensio est. Dic mihi nunc quam ob causam tradiderit te Dominus, ut jam dixi, corruentem ante hostes tuos, venerintque super te omnes maledictiones, quas scripsit Moyses, et apprehenderint te?

JUD. Quia non audivi vocem Domini Dei mei, ut custodirem et facerem omnia mandata ejus, et cæremonias quas ipse præcepit mihi.

CHRIST. Vere non audisti, vere non custodisti. Hoc tantum et non amplius, mihi respondere consuevisi. Ego autem certum ex te quæro capitulum, ut confitearis in quo non audieris, in quo non custodieris. Nunquam enim tradidit patres tuos in manus hostium, nisi præmonstrata, et apparente causa: exempli gratia, ut illic filii Israel duxerunt uxores filias Chananæorum, ipsique filias suas eorum filiis tradiderunt, feceruntque malum in conspectu Domini, servientes diis eorum, Baalim et Astaroth, iratusque Dominus contra Israel tradidit eos in manus Chusan Rafathaim regis Mesopotamiæ. Hoc malum, quod erat fornicari cum diis alienis, et adorare eos, semper Scriptura præmittit, narratura iram Domini tradentis Israelem hostibus suis. Quando autem taliter ut nunc tradidit? Quando Israel taliter ut nunc et tandiu captivus atque dispersus fuit? Si ergo quando levius tradebatur in terra sua manens, licet serviret hostibus suis, culpa vel causa nominatim præmonstrata est et præmonstrari debuit, quanto magis et tua præsens captivitas, et dispersio, cunctas retro generis tui calamitates magnitudine sua superans, causam habet quam tu nominatim scire et confiteri deberes? Et quidem non ignoras, sed ignorare te simulas nihil aliud dicere volens, nisi: Propter peccata mea. Ego autem dicam tibi; imo Moysem prædixisse et prophetas ostendam tibi. C Moyses namque ubi omnes maledictiones præscripsit, quæ nunc venerunt super te, causam illam subjunxit: *Et erit vita tua quasi pendens ante te; timebis nocte et die, et non credes vitæ tuæ (Deut. xxviii)*. Daniel autem manifestius: *Et post hebdomades septuaginta duas occidetur Christus (Dan. ix)*. Hæc est causa, statimque subjunxit quod nunc pateris: *Et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis ejus vastitas; et post finem belli statuta desolatio, et deficiet hostia et sacrificium, et in templo erit abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio (ibid.)*. Confiteri igitur quia propter peccatum negationis Christi, quem negasti ante faciem Pilati, et occidisti, civitatem Jerusalem et sanctuarium dissipavit populus Romanus cum duce, scilicet Vespasiano, sive filio ejus Tito, et statuta perseverat desolatio, et tu non es populus ejus quem negasti. Quo malo tuo, scilicet non esse populum ejus, nihil deterius est. Non dixit: *Et non erit populus ejus, qui eum occisurus est, sed, qui eum, inquit, negaturus est*. Quod eum occidisti nihil tibi noceret, nisi negares eum pertinaciter. Ecce vita tua, sicut dixit Moyses, ut jam meministi, *quasi pendens est ante te, et non credis vitæ tuæ*. Olim fuit vere pendens una, non tota die, sed *ab hora sexta usque ad horam nonam (Matth. xxvii)*, nunc autem quasi pendens est ubicunque tu dispersus es, sicut præmisera: Moyses idem: *Disperget te Dominus*

in omnes populos a summitate terræ usque ad terminos ejus (Deut. xxviii). Nam in eo est quasi pendens vita Christus, qui fuit vere pendens, quod similitudo ejus qui pependit, palam te vidente adoratur in tam multis locis dominationis ejus. Quasi pendet, et quasi **352** pendebit, sicut et prædixit ipse: *Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis (Joan. iii)*. Et pendebit ante te similitudo hæc, licet tu videre nolis, et versus in furorem ac nesciens quid dicas, (neque enim ad rem pertinet) clames contra me, clames contra hoc signum Domini exaltatum: *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum (Psal. cxiii)*.

JUD. Nunquid vero solum illud adoras crucifixi tui simulacrum, quem dicis esse Deum tuum, quem mihi persuades esse Messiam, id est Christum? Alias quoque innumeras imagines facis tibi, tam masculini sexus quam feminei, et plena sunt templa simulacris eorum qui non sunt dii.

CHRIST. Jamdudum dixi tibi quia et Moyses fecit cherubim, et Salomon imagines ejusmodi ampliavit in templo quod fundavit, sicut scriptum est: *Et fecit in oraculo duo cherubim de lignis olivarum aecem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorum ala cherub una, et quinque cubitorum ala cherub altera, id est decem cubitos habens a summitate alæ usque ad summitatem alterius. Decem quoque cubitorum erat cherub secundus, mensura pari. Et opus unum erat in duobus cherubim, id est, altitudinem habebat unus cherub, decem cubitorum, et similiter cherub secundus. Posuitque cherubim in medio templi interioris; extendebat autem alas suas cherubim, et tangebant ala una parietem, et ala cherubim secundi tangebant parietem alterum; alæ autem alteræ in media parte templi se invicem contingebant. Texit quoque cherubim auro, et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis et torno. Et fecit in eis cherubim, et palmas, et picturas varias quasi prominentes de pariete, et egredientes (III Reg. vi), etc.* Multa post illud tempus, et multo plura, vel majora quam antea, facta sunt memorabilia per sanctorum ministerium angelorum, et multæ atque innumerabiles palmæ atque cedri creverunt nobis in altum, de qualibus psalmista: *Justus, inquit, ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur; plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebut, adhuc multiplicabuntur in senecta uberi (Psdl. xc)*. Et idcirco omnes parietes ecclesiarum laudabiliter sculpo variis cælaturis et torno; et multiplico non solum cherubim et palmas; verum etiam et picturas varias memoriæ meæ representantes memorabilia gesta sanctorum, fidem patriarcharum, veritatem prophetarum, gloriam regum, beatitudinem apostolorum, victorias martyrum, quorum omnium inter sacras imagines crux adoranda cum imagine Salvatoris mei præfulget miranti mihi, quia nullo genere mortis illum interficere potuisses, cujus, videlicet mortis imaginatio tali tamque evidenti prospectu

A proponi potuisset. Si illum præcipitasses de supercilio montis, ut præcipitare voluisti; si lapidasses, ut semel et iterum lapidare voluisti ipsi gladio percussisses, ut eum infantem funestus Herodes trucidare voluit, nullatenus vel sic vel sic perempti posset imaginatio tam insigniter orbi terrarum spectanda proponi. Sed jam solvamus litem, et veni mecum intus in domum Patris qui me recepit, et pro reversione mea diem festum agens vitulum saginatum jussit occidi; et manducemus, ait, et epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, et revixit; perierat et inventus est (Luc. xv). Veni intus, ut simul epulemur, crede, ut mecum salveris.

JUD. Hoccine mihi persuadere vis, ut tecum epulans carnes quoque suillas comedam, cæteraque immunda, quæ lege prohibita sunt?

CHRIST. De hac re pro minimo mihi est loqui tecum, quia sicut jam tibi dixi, præcepta hujusmodi, præcepta non bona sunt, et data maxime propter reatum vituli, sicut ipse apud Ezechielem, cum præmisisset: *Et exacerbaverunt me, in præceptis meis non ambulaverunt, et cætera usque, et post idola patrum suorum fuerunt oculi eorum (Ezech. xx)*, ita subjunxit: *Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent (ibid.)*. Mihi omnis creatura bona, et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur (I Tim. iv). Nam ad Noe, et ad filios ejus, post diluvium, dixit Deus: *Omnes pisces maris manus vestræ traditi sunt; et omne quod movetur et vivit, erit vobis in cibum. Quasi olera virentia tradidi vobis omnia, excepto quod carnem cum sanguine non comedetis (Gen. ix)*.

JUD. Ergo si absque discretionem, omnes pisces maris, ait Deus, manus vestræ traditi sunt, et omne quod movetur et vivit, erit vobis in cibum; quasi olera virentia tradidi vobis omnia; cur non etiam carnem comedis? cur non etiam ranam sive rubeam deglutis?

CHRIST. Hoc ego cordi meo expostulare non valeo, sensus meus abhorrescit; nimietati huic ratio non consentit. Sed quid mihi diutius agere tecum de ejusmodi? Nam *quod intrat in os non coinquinat hominem, ait Dominus meus, sed quod inde procedit, hoc coinquinat hominem. Nam quod intrat in os, in ventrem vadit; quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt; et ea coinquinat hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemias. Hæc sunt quæ coinquinant hominem (Matth. xv)*. Proinde patres mei rectissime dixerunt et scripserunt mihi: *Visum est enim Spiritui sancto et nobis nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria, ut abstinatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine et suffocato, et fornicatione, et ea quæ vobis fieri non vultis, aliis ne feceritis, a quibus vos custodientes, bene agatis (Act. xv)*.

JUD. Qui sunt illi patres tui?

CHRIST. Apostoli Jesu Christi, qui me per Evangelium genuerunt, genitura fidei, generatione verbi

Dei, ut adimpletam crederem et scirem esse promissionem, quam patribus tuis Deus fidelis promisit et juravit.

JUD. Ego non multo attendo illis patribus tuis, sed neque curò de illorum dictis aut scriptis: discipulus enim sum Moysi: et hoc scio quia Deus locutus est Moysi; tuos autem apostolos nescio unde sint.

CHRIST. Unde scis quia Deus locutus est Moysi? Unde scis quia Deus locutus est prophetis?

JUD. Scriptura hoc mihi denarravit, et testimonia fidelia præbita sunt signis, prodigiis atque portentis.

CHRIST. Et mihi similiter de patribus meis apostolis Scriptura denarravit, quia Deus locutus est illis, *Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis* (Marc. xvi). Adhuc autem dicam tibi unum quid, quod nondum rite perpendisti. Inde scio ego, et inde scire debes tu, quod Deus locutus sit Moysi, **353** quod locutus sit prophetis, quia in scripto illorum, quo instructi vel edocti sunt, non fuit secundum hominem, neque enim ab homine acceperunt verbum, neque didicerunt, sed cum essent plerique illorum idiotæ, imo et pastores, ut Amos velligans sycomoros, et David pascens oves patris, invisibiliter per revelationem Spiritus Dei edocti et sapientes effecti sunt, et verbum sapientiæ eorum sequebatur effectus rerum. Ob hoc recepti sunt, et recipi debuerunt in tanto auctoritatis apice, ut eos non audire, hoc fuerit vel sit Deum non audire sicut cuilibet eorum dixit ipse Deus: *Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me* (Ezech. iii). Ecce autem patres mei apostoli non ab homine, neque per hominem acceperunt aut didicerunt, sed cum essent homines si.e litteris, et idiotæ, venit Spiritus sanctus super eos, et repente sapientes et scientes, linguisque omnibus eloquentes effecti sunt, et verbum sapientiæ eorum secutus est et sequitur effectus re-

rum. Exempli gratia, cum adhuc staret civitas tua, civitas Jerusalem terrena in sua gloria, scripserunt et dixerunt cito venturum ejus exterminium, quod a Magistro veritatis audierant: *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote quia appropinquabit desolatio ejus. Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus; erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic. Et cadent in ore gladii, et captivi ducuntur in omnes gentes* (Luc. xxi). Hoc enim non solum Magister prædixit, sed et discipuli scripserunt priusquam fierent, ut ab eis dictum, vel scriptum, ita et factum est. Et saltem istam veritatis portionem tu abscondere non potes, ductus captivus non in unum locum, sed in omnes gentes, gladio Romanorum superstes. Igitur quoniam tam Patres mei apostoli, quam et Moyses et prophetæ non ab homine neque per hominem didicerunt, sed per Spiritum sanctum repente docti sunt; recte in eodem canonicæ auctoritatis apice mihi patres sunt: et quia tu istos audire non vis, dico revera, quia non vis audire Deum. Et ecce habeo lapides molares duos ad molendum verbi Dei frumentum, et faciendum panem vivificum: tu autem, qui Moysen et prophetas te audire profiteris, quos tamen non vere audis, Apostolos autem neque audis, neque audire te velle profiteris; unum tantummodo habes lapidem, inferiorem, otiose jacentem; unde neo facis farinam: id est eam quam in Scripturis et habere putas, auctoritatem non invenis tutam. Age nunc, ut dixi, noli stare foris, nec invidias stolæ, et calceamentis, et annulo, fidei signaculo, quæ mihi pœnitenti filio Pater dedit, sed veni intus, et esto socius gaudii, particeps convivii. Quod si non facis, expectabo, et sustinebo indignationem tuam, donec egressus Pater ipse te roget (Luc. xv), et interim dicam ad gloriam ejusdem patris: Annulus meus mihi, annulus meus mihi.

354 DE VITA VERE APOSTOLICA

DIALOGORUM LIBRI V,

AUCTORE UT VIDETUR RUPERTO ABBATE TUITIENSI.

(Edit. Dom MARTENE *ampl. Collect.*, t. IX, col. 969, ex ms. codice Graffchatensi monasterii, cujus character annos circiter sexcentos refert.)

OBSERVATIO PRÆVIA.

Non aliam ob causam scripti videntur hi quinque dialogorum libri *De Vita vere apostolica*, quam ut eorum auctor demonstraret, monachos ad omnia Ecclesiæ munia obeunda idoneos esse, summamque illis injuriam fieri a canonicis regularibus, qui, vix sæculo xi exorti, statim eis bellum indixerunt, existimantes, et ubique conclamantes monachos tanquam incapaces, verbi divini prædicatione, administratione sacramentorum, parochiarum cura interdictos, intra cellularum suarum angustias esse detrudendos: quamvis hactenus monachi infinitos prope populos, integras nationes, et régna non pauca prædicatio-